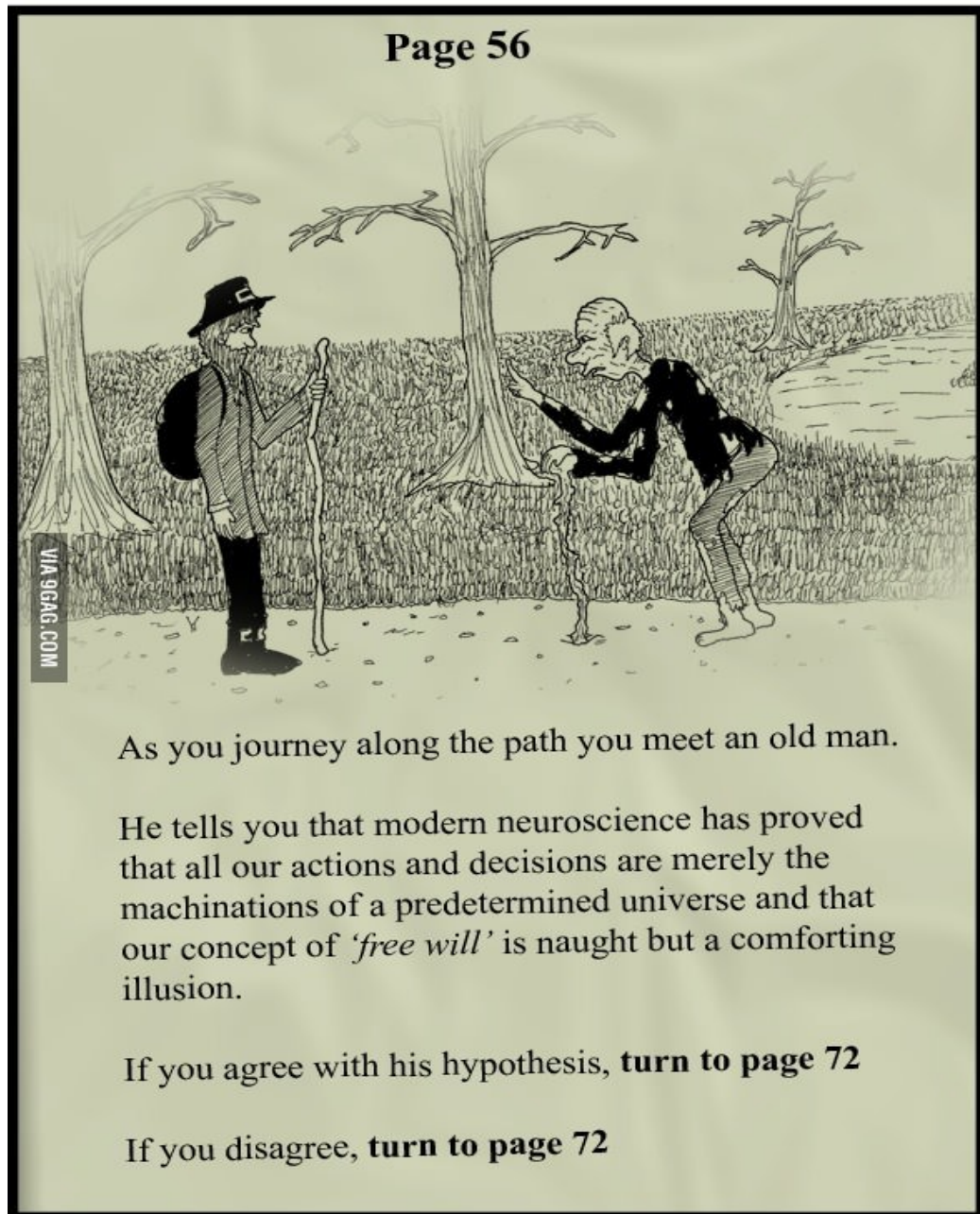

Fri vilje, neurovidenskab og psykopati

Gruppe 8: Else Kathrine Oline Marie Brønnum, Sara Tolstrup Christensen, Peter Falk Holm, Alexandra Isabella Justice og Kira Carla Spetzler

Vejleder: Flemming Finn Hansen

Anslag: 143.965

Hum-Bach

Hus 7.2

Første semester 2013

Indholdsfortegnelse

Abstract	4
Resume.....	4
Indledning	5
Problemformulering	5
Problemfelt.....	5
Metodeafsnit.....	6
Den fri vilje	7
Platon (427-347 f.v.t.)	8
Augustin (354-430).....	9
Pelagius (370-431).....	9
Et moderne syn på menneskets fri vilje.....	10
Moderne filosoffer og forskningen i viljefrihed	11
Relevans for diskussion og fri vilje.....	12
Kompatibilisme (lat. <i>kompatibel</i> + <i>-isme</i> – ”forenelighed”)	16
Kompatible knuder.....	16
Med eller uden	17
Moralsk Ansvar.....	20
Betingelser	20
Moralsk ansvarlighed er?	21
Hvem presser på?	22
Fra indre til ydre.....	22
Determinisme: Hvem trækker i trådene?.....	23
Hård- eller blødkogt.....	24
Neurovidenskab	26
Introduktion til hjernen og dens funktioner.....	26
Metoder til undersøgelse	27
Undersøgelsernes udvikling	30
Introduktionen til kognition og neuropsykologi.....	31
Kognitiv neuropsykologi.....	31
Socialkognition	31
Personlighed og selvet.....	32
Spejlneuroner.....	32
Dyssocial personlighedsstruktur	34

Den historiske udvikling af begrebet.....	34
Den fordømmende funktion af begrebet ”psykopat”	35
Medierne og kriminaliteten	35
”Neutralt” begreb	37
Ikke sociopat men dyssocial.....	38
Videnskabelig udvikling	39
Projektive metoder	40
EEG-målinger:	41
Karakteristika ved psykopati.....	41
Er dyssocial personlighedsstruktur/psykopati en sygdom eller noget socialt skabt?	44
Diskussion.....	47
Konklusion.....	55
Perspektivering.....	56
Behandling og resocialisering af dyssociale personlighedsstrukturer – at ændre adfærd.....	56
Hvorfor psykoterapi og generel terapi er svær som behandling?	59
Hvorfor først som voksen?	60
Krav til behandlere	61
Opsummering og kriterier for behandling.....	61
Afrunding	62
Litteraturliste	64
Bøger.....	64
Artikler og videoer	65
Projekt.....	66
Bilag - Projektteknik	67
Møderne	67
Læsning.....	67
Tidsplan.....	68
At forholde sig akademisk.....	68
Feedback	69
Midtvejsseminaret	69
Projektmetode	69
Gruppedynamik.....	70
Opsummering.....	70

Abstract

The following study investigates the question of whether “psychopaths” possess a free will and therefore a moral responsibility, or if the processes of their brain determine them. This question will be answered through looking into theories about free will, compatibilism and determinism when it comes to the philosophical point of view. Thereafter we will look into the newer neuroscientific research in the process of answering if “psychopaths” possess a free will. In the process of this project, we have come to the results that “psychopaths” do not possess a complete free will, because the processes of the human brain that are controllable by common people are not present with the “psychopath”. They are therefore, in a manner of sense, determined by their brain and they have almost no control over their impulses. But this control, and the social norms dictated by the surrounding society of the “psychopath”, can be taught through treatments and rehabilitation, and they will then have obtained a free will on the same level as “normal” people and in extension, gained a moral responsible. However, it is possible with the proper treatment for “psychopaths” to gain free will and moral responsibility, the fact is that often they do not get treated and therefore they cannot be held morally responsible for their actions.

Resume

I denne opgave, diskuteres tilstedeværelsen af fri vilje og moralsk ansvar, hos individer med dyssoziale personlighedsstrukturer. Denne diskussion tager udgangspunkt i de filosofiske retninger, omkring den fri vilje i form af både den klassiske og moderne fortolkning, dertil teorier omkring kompatibilisme samt determinisme. Et andet aspekt af vores diskussion finder vi i den neurovidenskabelige forskning, som er medvirkende til at belyse den determinerende faktor, hos personer med dyssoziale personlighedsstrukturer, nemlig deres impulsstyrede hjerne. Ud fra diskussionen, redegøre vi for fri vilje og determinismes kompatible egenskaber, og hvilke konsekvenser det har for personer med dyssoziale personlighedsstrukturer. Diskussionen har ført til konklusionen, at personer med dyssoziale personlighedsstrukturer ikke besidder en komplet fri vilje, da disse individer er determinerede af deres anormale strukturer i hjernen, og de kan derfor ikke holdes moralsk ansvarlige. Med hensyn til personer med dyssoziale personlighedsstrukturer, der er styret af deres impulser, og ikke er moralsk ansvarlige for deres handlinger, argumenteres der for, at samfundet må overtage dette ansvar. Diagnosticering af dyssoziale personlighedsstrukturer kan være svær – med mindre individerne begår kriminalitet - og behandlingen finder derfor

sjældent sted. Dog med den rette behandling og dermed resocialisering af disse individer, vil det medføre en tilegnelse af komplet fri vilje, og dertil et moralsk ansvar.

Indledning

Fri vilje, neurovidenskab og psykopati finder vi spændende. Tanken om det, der afviger fra normalen er tiltrækkende. Vi interesserer os for mennesket og i den forbindelse især menneskets tanke- og handlemønstre. Derudover har vi alle en interesse for naturvidenskabens teorier og love, og hvilken betydning de har for mennesket set i en filosofisk sammenhæng. Gennem tiden har filosofien primært beskæftiget sig med det gængse menneske, og hvordan dette er frit eller ikke er. Vi har derfor haft et ønske om, at stille afvigende personer i rampelyset. I den forbindelse har vi haft et ønske om at se på, hvorvidt personer med dyssoziale personlighedsstrukturer besidder en fri vilje, og kan holdes moralsk ansvarlige for deres handlinger.

Dette projekt indeholder en redegørende begrebsdefinition. Først vil den klassiske fri vilje blive gennemgået, dernæst vil en mere moderne og samtidig version af den fri vilje blive redegjort for. Derefter vil begrebet kompatibilisme blive gennemgået, efterfulgt af en gennemgang af determinisme. Dernæst bevæger projektet sig for en stund væk fra filosofien i form af, at neurovidenskab og teorier omkring dyssoziale personlighedsstrukturer vil blive defineret. Afslutningsvis vil en diskussion omkring hvorvidt personer med dyssoziale personlighedsstrukturer besidder en fri vilje, og dermed også et moralsk ansvar, finde sted. Denne diskussion vil blive efterfulgt af en perspektivering omhandlende behandling og resocialisering af personer med dyssoziale personlighedsstrukturer.

Problemformulering

Hvad betyder den neurovidenskabelige forskning for forestillingen om den fri vilje i forhold til personer med dyssoziale personlighedsstrukturer?

Problemfelt

Den vestlige kulturelle opfattelse er, at mennesket er i besiddelse af en fri vilje. Men er der i denne opfattelse taget højde for personer som afviger fra normalen? Teknologiens og dermed neurovidenskabens udvikling har gjort det muligt at undersøge hjernen, og det har i den forbindelse

vist sig, at det kan registreres, at visse diagnoser resulterer i afvigende aktiviteter i hjernen. Hele spørgsmålet om, hvorvidt vi besidder en fri vilje er relevant, fordi den fri vilje er en forudsætning for, at man fortjener at få skylden og ansvaret, og dermed skyldfølelse over negative handlinger, samt at den fri vilje også er en forudsætning for at fortjene ros for gode eller positive handlinger. Spørgsmålet om hvorvidt personer med dyssoziale personlighedsstrukturer besidder en fri vilje, er relevant i forhold til opfattelsen af disse mennesker i samfundet, men også i forhold til hvorvidt disse kan holdes moralsk ansvarlige for deres handlinger, samt i tilfælde af at disse ikke besidder en fri vilje, kan de så via behandling og resocialisering komme til at besidde en fri vilje?

Metode

I stykket om fri vilje er der i det første stykke af opgaven blevet benyttet bøger primært, og der er blevet valgt de gældende filosoffer på baggrund af deres relevans for stykket om fri vilje, at de er fortalere for fri vilje, og at de har forskellige argumenter for den fri vilje og dens anvendelse. I det efterfølgende stykke er de givne filosoffer og forskere blevet valgt på baggrund af, at de også er fortalere for fri vilje, og de er blevet udvalgt baseret på deres forskning, der taler for, at den fri vilje eksisterer i filosofien og i videnskaben. Fra filosof til filosof vil der kunne findes forskellige synsvinkler på den fri vilje, der hele tiden fører nye veje. Dette ses i stykket om den moderne filosofi og forskning inden for fri vilje-tænkning i både den naturvidenskabelige tilgang til den fri vilje i opgaven samt den filosofiske.

Som empirisk materiale til det kompatibilistiske syn på fri vilje er der blevet anvendt såvel bøger og artikler som videomateriale. Især videomaterialet har vist sig at være ekstra gavnligt, når der blev arbejdet med en enkelt filosofis ideologier og udsagn. Gennem videoer i interviewform var der mulighed for at komme "tættere" på filosofien, end det ofte er muligt i en fagbog. På denne måde blev filosofien tvunget til at forholde sig til umiddelbare spørgsmål om aspekter af kompatibilismen, som havde relevans på et niveau ud over det, der normalt bliver taget op i fagbøger fx.

Der bruges Kasper Lippert-Rasmusens bog "*Viljens frihed og moralsk ansvar*", fordi han som nyere filosof behandler begreber som determinisme og moralsk ansvar ud fra et moderne synspunkt. Valget synes naturligt, da hans argumenter omkring indre tvang og autonomi er vigtige når der tales

om, hvorvidt vi mennesker er i stand til at være i total kontrol over vores handlinger. Igennem bogen opretholder han argumentation og retorik i den filosofiske traditions ånd.

Til udarbejdelse af afsnittet omhandlende neurovidenskab er bogen ”*Hjerneprocesser, Kognition og Neurovidenskab*” af Anders Gade blevet anvendt. Ligeledes er bogen ”*Hjerne og psykiatri i professionel praksis*” af Michael Adam Cho Gul, Svend Aage Andersen og Gina Søndergaard Lydersen er anvendt til redegørelsen af neurovidenskab. Begge disse bøger forklarer omkring hjernen og dens processer på en relativt letforståelig måde, og dertil besidder begge bøger også den faglige relevans til besvarelsen af vores problemformulering. Det skal dog nævnes, at neurovidenskab primært befinder sig i det naturvidenskabelige forskningsfelt, dog er der ikke blevet anvendt en naturvidenskabelig metode, da det neurovidenskabelige afsnit anvendes som empiri til den humanistiske diskussion.

Der er valgt at tage udgangspunkt i 3 forskellige fagfolk, som alle har arbejdet med psykopati i gennem de sidste 60 år. Den ene er Robert D. Hare, en canadisk psykolog, som kom med et af de mest banebrydende teorier indenfor teori og forskning af psykopati (1970). Den anden er den danske Ole Nygaard Jensen, som var overlæge på den danske og verdenskendte forvaringsanstalt Herstedvester, som har med psykopati og andre karakterafvigelser at gøre (1977). Da de to første er fra midten af det tyvende århundrede, er valget også faldet på at få en nutidig psykiater med som er Henrik Day Poulsen(2003). Han arbejder til dagligt som psykiater, og er blevet/ bliver brugt meget indenfor dette fag. De tre forskere er med, da de fleste af deres teorier, især Robert D. Hares, er de teorier er de, der anvendes i dag.

Den fri vilje

Definitionen af den fri vilje vil her tage udgangspunkt i den vestlige verdens definitioner og filosoffer.

At have en fri vilje vil her betyde, at mennesket selv er ophav til dets beslutninger og handlinger. Dette vil her betyde, at mennesket har et moralsk ansvar (red. Michelsen, Harnow Klausen, og Posselt 2008). At have et moralsk ansvar vil betyde, at de handlinger der udføres, er udført frivilligt og med henblik på at tage ansvar for konsekvenserne, gode eller dårlige, at handlingen kan roses eller bebrejdes. Ved sygdom eller lignende kan det diskuteres, om en persons handling kan være

moralsk ansvarlig, eller om handlingen har været et resultat af et naturfænomen, fx søvngænger, hvor personen ikke har haft kontrol over sin psyke eller krop, og handlinger er udført som resultat deraf (Michelsen *et al* 2008).

Filosoffers tilgang til den fri vilje

Hos de gamle grækere ser vi ikke en faktisk diskussion om den fri vilje, men vi ser en diskussion af det gode, moralen og det retfærdige. Dette var en del af den erkendelsesteori, der var ved at blive grundlagt forud for senere tids formulering af etiske spørgsmål (Nerheim og Rossvær 2000).

Platon (427-347 f.v.t.)

Platon var elev af Sokrates og overtog derfor mange af sine overbevisninger og teser fra ham. Sokrates blev i år 399 f.v.t. henrettet af folkedomstolen i Athen. Platon blev efter dette overbevist om, at folket ikke selv var i stand til at styre Athen, da folket ikke handlede retfærdigt eller vidende nok (Nerheim *et al* 2000), hvilket står i modsætning til, hvad Sokrates mente. Han mente, at sand viden nødvendigvis måtte føre til den rette handling, og den rette handling måtte nødvendigvis føre til lykke (Nerheim *et al* 2000 (Gilje, Skirbekk 1995)). Platon mente, at ”eksperter” måtte overtage styret fra folket, og var dermed imod tilliden til folket, som demokratiet dengang byggede på, og han stolede ikke på, at folket var kompetent til at håndtere at styre sig selv (Nerheim *et al* 2000 (Gilje *et al* 1995)).

Ud over at overtage Sokrates’ teser, supplerede Platon dem også. Tesen om viden, den rette handling og lykke supplerede Platon med, at sand viden var viden om det godes ide (Nerheim *et al* 2000 (Gilje *et al* 1995)). Han mente, at det gode var noget objektivt, nemlig en ide. En ide er, hvad sjælen lærer uden for kroppen, men glemmer det igen, når den træder ind i et legeme (ved fødslen), og derfor har mennesket kunnet erfare de sanselige fænomener, men ikke kunnet erkende ideen fuldstændig. Ifølge Platon var ideerne vanskelige at erkende, og for at få en viden om dem, måtte man tillære sig intellektuelle evner, hvilket krævede disciplin og træning. Dette var ifølge Platon ikke noget, ethvert menneske besad, og derfor ville man ved egen hjælp ikke selv kunne opnå ’dyd’ og få et retfærdigt og godt liv. Dog skulle de, der *havde* opnået viden om ideerne, og grundet dette *var* retfærdige, lede andre på vej mod dyden og retfærdigheden ved oplysning og viden (Gilje *et al* 1995).

Efter Platon gik der er omtrent 800 før tanken om den fri vilje igen kom frem. Hvor grækerne før havde sat deres lid til moralforestillinger som dyd og det gode liv for alle, kom kristendommen nu frem med forestillinger om frelse og synd for det enkelte menneske. Kristendommen blev den dominerende religion i Vesten omkring år 400 (Gilje *et al* 1995).

Augustin (354-430)

Augustin var en af de første kristne efter den hellenistisk-romerske periode, der prøvede at fortolke arven fra antikken samt den kristne samtid. Lige som grækerne koncentrerede Augustin sig om mennesket og dets væsen og ikke blot om Gud og hans væsen:

”Det drejer sig alene om mennesket, da det er Gud, der har skabt alt for mennesket, idet det er det frelsesøgende menneske, skabt i Guds billede, som er den højeststående af alle skabninger”(Gilje *et al* 1995)

Universet skulle være blevet skabt med henblik på menneskene og deres liv med et forhold til Gud, hans love og mål (Nerheim *et al* 2000 (Gilje *et al* 1995)).

Efter Augustin havde fundet den kristne tro, mente han, at mennesket besad en absolut fri vilje, og dette skulle være fordi, Gud havde givet mennesket et valg mellem den gode vilje og den onde vilje. Man kunne vælge at søge Gud og følge ham, eller ikke vælge at søge Gud. Kun ved det fri fravalg af Gud kunne man synde (Nerheim *et al* 2000 (Gilje *et al* 1995)).

Senere i livet udviklede Augustin en anden mening for den fri vilje, nemlig at kun det var det første menneske i verden, Adam, der havde en absolut fri vilje. Han valgte at gå imod Gud og spise den forbudte frugt, og fra ham kom arvesynden, som mennesket i al evighed har nedarvet fra ham, og derfor skulle mennesket siden dengang være blevet korrumpet af synd, hvorfor Augustin ikke mente, at der længere var et egentligt valg eller en absolut frihed (se kompatibilisme) (Politikkens Filofofileksikon 1983).

Pelagius (370-431)

Pelagius var en engelsk munk, der var i direkte strid med Augustin omkring menneskets fri vilje (Michelsen *et al* 2008). Hvor Augustin prædikede om Adams synd som arvesynden, der blev nedkaldt over os alle, mente Pelagius, at mennesket bliver født uskyldigt, og derfor har muligheden

for at vælge ikke at synde, og derfor skulle barnedåben afskaffes, da barnets valg mellem kristendommen og synden, skulle kunne vælges frit (Den Store Danske, Pelagianisme).

Striden med Augustin begyndte i Pelagius' samtid. Pelagius gik direkte imod Augustins holdning om Guds udvælgelse af mennesket til evigfortabelse eller frelse. Pelagius mente, at når man frit havde valgt at leve sit liv som en god kristen, ville Gud belønne det:

”Når alt var givet på forhånd og skete efter forudbestemmelsen, så var der ikke længere nogen guddommelig forbindelse mellem handling og konsekvens”
(Markussen 2012)

altså Pelagius mente, at hvis alt var givet på forhånd, var den guddommelige forbindelse mellem menneske og Gud brudt.

Striden endte med, at Pelagius blev dømt som kætter af pave Zosimus i år 418, og fordømmelsen af Pelagius og hans lære blev stadfæstet ved et kirkemøde i Efesos i år 431, og der blev her nedlagt et officielt forbud mod pelagianismen (Michelsen *et al* 2008).

Et moderne syn på menneskets fri vilje

De foregående nævnte filosoffer i stykket om den fri vilje har alle repræsenteret en udvikling i diskussionen om menneskets fri vilje; Sokrates mente, at mennesket er et vidende og handlende væsen, og ud fra dette vurderede han, at mennesket derfor er et retfærdigt væsen, der har mulighed for at træffe den rette beslutning og udføre den rette handling baseret på den fri vilje, der er afledt af menneskets rationalitet. Platon mente, at mennesket ikke er vidende eller retfærdig nok til at træffe den rette beslutning, og at der derfor burde indsættes eksperter, der kunne vejlede folket til den rette beslutning og rette handling. Augustin troede på, at mennesket er et frit handlende væsen med en tilhørende fri vilje, så det kan vælge eller fravælge Gud og Pelagius mente ikke, at mennesket var frit stillet til at vælge Gud til eller fra, når man allerede som næsten nyfødt blev døbt, og derfor fik frataget det helt frie valg.

Den senere tids fri vilje-tænkere og filosoffer tænker mere i naturvidenskabelige baner med f.eks. neurovidenskab og de fysiske love, og baserer deres forskning og indsigt på disse videnskaber.

Moderne filosoffer og forskningen i viljefrihed

Til at indlede dette stykke med, skal det nævnes, at enhver filosof og enhver forsker bruger ord på hver deres måde. Fx kan begrebet ”viljefrihed” forstås på mange måder ligesom beskrivende begreber indenfor fysik. Dette er en af grundene til, at der eksisterer en diskussion om fri vilje, netop at man ikke har fastsat et fast begreb for, hvad det er.

En del forskere og filosoffer argumenterer for, at vi ikke har en fri vilje, i form af at vi ikke har mulighed for at vælge eller ændre vores fortid, gener og personlig karakter (determinisme). Filosofen Ayn Rand argumenterer imod dette i udsagnet:

”Man can focus his mind to a full, active, purposefully directed awareness of reality – or he can unfocus it and let himself drift in a semiconscious daze (...)” (Ayn Rand Institute 2013 10.12.13)

altså at menneskets fri vilje ligger i muligheden for at fokusere sit sind, samt hvor meget der skal fokuseres, og hvad der skal fokuseres på, og ikke blot lade sig rive med af livets gang.

Fysikeren Tom Hartsfield udtaler:

”essentially, quantum mechanics tells us that there are things which we cannot know about the future, things which are not predetermined but happen with some factor of chance or randomness” (Thomas Hartsfield 2013 04.12.13)

Her refererer han til en forskning, der bryder med den tidligere opfattelse af kvantemekanik og - fysik. Heisenbergs ubestemthedsrelation er en fundamental egenskab i kvantemekanikken, der betyder, at fotoners rejse gennem rum ikke kan forudbestemmes (Thorsten Asbjørn Lauritsen 2009 04.12.13), og denne egenskab ved kvantemekanik kan der findes en variabel (x) for, der efter observatørens placering og målinger kan differentiere sig fra observatør til observatør (Den store Danske – Heisenbergs Ubestemthedsrelation), altså at for hver person der findes, findes der nogle variabler (læs valg), der er bestemmende for dennes fremtid, og disse variabler (læs valg) kan ikke forudbestemmes eller forudsiges ud fra de gældende fysiske love som Newtons lov om bevægelse. Dette er hovedargumentet for, at en fri vilje skulle kunne findes for mennesket, at alt ikke er forudbestemt, men at der er variabler for hvert menneske, og ud fra dette kan fremtiden ikke

forudbestemmes på baggrund af fortid, gener eller personlig karakter (The Case For Free Will 04.12.13).

I 2008 blev et forsøg offentliggjort, der viste, at hjernen udviste aktivitet 8 sekunder inden, forsøgspersonerne i forsøget besluttede, om de ville trykke på en knap med venstre eller højre hånd. Dette indikerer, at mennesket ikke har en fri vilje, da vores handlinger (på det helt basale niveau) tilsyneladende er forudbestemt af hjernen, før vi egentlig beslutter os for handlingen. Dette mener filosof Torben E. Andreasen, ikke viser virkeligheden. Han mener, at den aktivitet der vises under scanningerne, er impulser, elektriske impulser der findes som elektricitet i hjernen hos os, og at det netop er impulser og ikke beslutninger, der måles under scanningerne. Som han udtaler:

”Jeg kan ikke træffe valg, for hjernen har truffet dem på forhånd. Hvis kemien i min hjerne er tiltrukket af en kvinde, så går jeg med hende hjem. Men jeg kan vælge at lade være. Jeg er gift og ønsker ikke at være min kone utro, så jeg trodser min hjernes kemi ved at fravælge kvinden” (Karkov 2011 04.12.13)

Han siger, at man ikke kan slutte, at fordi der foregår processer i hjernen, at så træffer hjernen en beslutning, man kan kun slutte, at der foregår nogle processer i hjernen (Karkov 2011 04.12.13).

Ud fra dette kan det siges, den fri vilje kan udforskes på mange måder, og for hver måde, der vil konkludere, den fri vilje ikke eksisterer, vil der være en filosof eller forsker, der argumenterer for, at den fri vilje eksisterer på grund af eller på trods af forskningens resultat. Som det fx sås med Bohr og Einstein, argumenterede Einstein for en kvantemekanik uden plads til variabler, hvor Bohr ved hjælp af Heisenbergs forskning viste, at variabler er der masser af, hvilket nu har grundet ud i kvantefysikkens og –mekanikkens forsvar og angreb af den frivillighed, de forskellige forskere og filosoffer forsvarer og angriber.

Relevans for diskussion og fri vilje

Platon lagde fundamentet for den type videnskab, der føres i dag, at det ikke er nok at konkludere noget selv som privat person eller som gruppe, det værende en større eller mindre gruppe fra få mennesker med et mål for undersøgelse eller en befolkning med en mening, men at det skal være eksperter, der lægger grunden for viden. Ved det tidligere nævnte udsagn at 'ideerne var vanskelige

at erkende, og for at få en viden om dem, måtte man tillære sig intellektuelle evner, hvilket krævede disciplin og træning' (side 7) fra Platon, består menneskets fri vilje i at:

1. At have muligheden for at tillære sig de intellektuelle evner gennem træning og disciplin, og gennem dette være fri til at oplyse folket om den rette handling i forhold til at kunne handle retfærdigt og dermed at kunne opnå det lykkelige liv.
2. At have muligheden for som et ikke værende intellektuelt individ at opnå viden gennem intellektuelles viden og klogskab og ud fra dette handle retfærdigt og kunne opnå det lykkelige liv.

Med dette fik man selv et valg med henblik på det ansvar, man ville tage i henhold til moral og etik, hvad man ville videregive og modtage af viden, og dertil handle på baggrund af den viden og dermed modtage de konsekvenser, positive, negative eller neutrale (se moralsk ansvar), der skulle komme ud af de handlinger, der blev udført.

Meningen med at Platon lagde fundamentet for den type videnskab, der føres i dag er, at forskere udgiver deres eksperimenter og viden, og på baggrund af dette kan private personer lære om de forskellige videnskaber og ud fra dette vælge, hvad de vil se som værende sand viden, og muligvis vælge dette som et springbræt til en uddannelse og muligvis forske videre indenfor dette felt og dets grene med intentionen om at belyse et andet emne ved den forskning, de har læst om.

Dette kan videreføres til Ayn Rand, der udtaler sig om menneskets fri vilje med muligheden for fokusering (på et aspekt). Som tidligere nævnt ligger menneskets fri vilje ifølge Ayn Rand i muligheden for at fokusere sit sind.

"He has to discover how to tell what is true or false and how to correct his own errors; he has to discover how to validate his concepts, his conclusions, his knowledge (...)"(Ayn Rand Institute 2013 10.12.13)

På baggrund af dette citat af Ayn Rand, kan det siges, at mennesket selv vælger, hvad det vil tro på, værende religiøst, forskning eller almene påstande. Tidligere udsagn, at man kan vælge at 'uddanne sig indenfor den videnskab og den gren' (side 12), man anser for sand (og interessant), mener Ayn Rand, at er fordi, mennesket bruger sin ubevidste fri vilje, sin psykologi, til at sortere i viden og

information og baserer sine koncepter og konklusioner på baggrund af den viden, han/hun optager og udvælger til at være sand, altså at mennesket aktivt vælger at fokusere på en del af den verden, han/hun lever i, og vælger at udforske den viden, der er kommet ud. Heri ligger menneskets fri vilje, ifølge Ayn Rand.

Augustin gik ud fra, at mennesket havde en total fri vilje, idet at 'universet var blevet skabt med henblik på menneskene og deres liv (...)' (side 8), og dette var uden hensyn til moralsk ansvar eller en etisk problemstilling, altså ansvar for de handlinger, der udførtes eller de konsekvenser, der ville komme af handlingen. Den fri vilje var givet af Gud i valget mellem det gode (Gud) og det onde (Djæveln/synd), og mennesket stod frit til at vælge, hvilken retning det ville tage, og ifølge Augustin kunne man 'kun synde ved det frie fravalg af Gud' (side 8), hvilket gav mennesket en utrolig opgave i at skulle vælge "rigtigt", i henhold til at skulle tage konsekvensen af de valg, der blev taget i livet, det værende fravalg af Gud (at komme i Helvede (ifølge kristendommen (Kristendom.dk – Det Tror Katolikker Om Helvede, Skærsild og Himmel 10.12.13)), valget af Gud og at skulle leve et retskaffent kristent liv og valget om at kunne synde men modtage tilgivelse ved bekendelse af disse synder (ifølge kristendommen (Kristendom.dk – Det Tror Katolikker Om Helvede, Skærsild og Himmel 10.12.13)). Med Augustins syn på denne type fri vilje er mennesket altså ikke direkte bundet af noget, hverken Gud eller Djæveln, uanset valg og fravalg.

Augustins modsætning, Pelagius mente, at Augustin bandt mennesket for meget til Gud i sin udlægning af den fri vilje, og at Augustin lagde begrænsninger for den fri vilje, da det dengang var skik at døbe et nyfødt barn uden dettes tilsagn i kristendommens navn, og dermed mente Pelagius, at man fratog barnets frie valg af Gud, og derfor ikke ville have en total fri vilje til at vælge den retning, barnet ville senere i livet, da 'mennesket bliver født uskyldigt, og derfor har muligheden for at vælge ikke at synde' (side 9). Dette valg blev ifølge Pelagius frataget barnet ved barnedåben. Uanset valg ville mennesket dog skulle indordne sig under en moralsk ansvarlighed, om man valgte kristendommen eller ej, da kristendommen fulgte (og følger) visse normsæt, der gav (og giver) regler for, hvordan et mennesker skulle (og skal) opføre sig, religiøst og socialt. Pelagius' valg til barnet var givet for valgets skyld, ikke for samfundets skyld, det var ikke udlagt som en kritik af selve samfundet som et kristent samfund, men en kritik af Augustins syn på fri vilje, da Pelagius mente, at det begrænsede barnet og dets absolutte frie valg.

Tom Hartsfields udtalelse om kvantemekanik (side 10) giver et indblik i, hvad naturvidenskaben er kommet med i diskussionen om den frie vilje. Undersøgelsen af den frie vilje er nu ikke længere begrænset til tænkning, argumentation og påstande om Gud, men man kan tage fysikkens love, forsøg og opdagelser med i diskussionen om den fri vilje. Kvantemekanikken er en teori, der kan forklare, hvordan verden muligvis hænger sammen, at der er 'ting, der ikke er forudbestemt, men sker med en vis grad af tilfældighed' (side 10). Heisenbergs ubestemthedsrelation giver diskussionen om fri vilje et ekstra pift i form af fysik, da hans opdagelse af at fotoners rejse gennem rum ikke kan forudbestemmes giver et input til diskussionen om den fri vilje i form af fysikkens mulighed for at redegøre for den fri viljes eksistens. Hvis Heisenbergs opdagelse er sand og virkelig er gældende for de fysiske love, vil dette kunne betyde for den fri vilje, at den findes, at universet, verden og mennesket ikke er determinerede. Observatøreffekten træder i kraft i denne diskussion, altså at en tilstand kan ændres, hvis tilstanden bliver observeret. Dette kan overføres til at betyde for fri vilje, at hvis man er observant i sit eget liv, hele tiden tager stilling til de forskellige input i sit liv, kan man, som Ayn Rand argumenterer for (side 10), ændre begivenheder og aktivt deltage i sit liv og dets gang.

Filosoffen Torben E. Andreasen udtaler, at blot fordi hjernen sender impulser ud i kroppen, betyder det ikke, at kroppen reagerer på denne impuls (side 11). Der er tale om forskellige slags impulser, når vi taler biologi, der er fx det autonome nervesystem der sender impulser ud i kroppen, og dette system får kroppen til automatisk at reagerer på impulsen, det gældende fordøjelsessystemet, muskler og organer, og så er der det somatiske nervesystem, det viljestyrede nervesystem, der sender impulser ud, når man har bestemt sig for, at man skal bevæge en del af kroppen (se Neurovidenskab). Når det gælder impulser af den art, Torben omtaler, hans hjernes impuls om at skulle tage med kvinden hjem, er det en kemi og et urinstinkt i hjernen, der reagerer på kvinden, og dertil bestemmer vores biologi en del over vores uintentionelle instinkter, men at kunne sige fra over for hjernens kemi og biologi er et decideret brug af vores fri vilje, mener han. Dermed kan en del af vores fri vilje bestå i menneskets evne til at modstå vores dyriske impulser, da vi ved, at det har konsekvenser at reagere på disse, og disse konsekvenser vil mennesket til en vis grænse undgå, hvis man fuldt ud kan kontrollere disse impulser, og dermed have en absolut men alligevel muligvis begrænset fri vilje, i det man er herre over ens bevidste valg og fravalg i hverdagen, men ikke er herre over ens hjernes kemi, der aktiverer områder i hjernen, hvori der vil opstå lyster, der muligvis ikke kan kontrolleres.

Kompatibilisme (lat. *kompatibel* + *-isme* – ”forenelighed”)

Hvor den hårde determinisme direkte udelukker idéen om en fri vilje, siger kompatibilismen - også kaldet ”blød determinisme” - at de to ting sagtens kan være forenelige med hinanden. I denne filosofiske retning udelukker determinismen altså ikke idéen om, at mennesket kan være i besiddelse af en fri vilje, ligeså vel som ”fri vilje”-begrebet ikke umuliggør dét faktum, at vi er determineret. Udgangspunktet for den kompatibilistiske tankegang er at se på, hvilke kriterier, der er tale om for at kunne anse et menneske for værende moralsk ansvarligt for sine handlinger. Der tages udgangspunkt i, at mennesket kun kan holdes ansvarligt for sine handlinger, hvis han, ved udførelsen af en given handling, har mulighed for at handle anderledes, end han gjorde, og handlingen hermed er udsprunget af en fri vilje (Gyldendal 2008).

Kompatibilismen tager højde for, at der kan være ydre faktorer, der helt eller delvist determinerer os. Kompatibilismen postulerer fx, at hvis et menneske udfører en given handling, kan tilvalget af netop dén handling være styret af *socialt* determinerende faktorer fra dets fortid; vedkommendes baggrund og erfaring gør, at han eller hun *ønsker* at foretage den valgte handling, men han eller hun har dog stadig viljens frihed til at handle anderledes, hvis blot der forekommer et *ønske* om at handle anderledes. Dog kan den handlende, i og med at dennes fortid gør, at vedkommende ønsker at træffe lige netop dét valg, der træffes, altså siges at være determineret af ydre faktorer på trods af den fri vilje.

Kompatible knuder

I en kritik af kompatibilismen i et afsnit fra Politikens filosofileksikon skrives følgende, og på trods af, at udsagnet i leksikonet bruges i en deterministisk sammenhæng, underbygger det faktisk lige netop ovenstående forklaring om ydre faktorerers determinerende funktion:

”(...) hvis determinismen er sand, så er kilden til indholdet af vores vilje i sidste ende forhold, der er eksterne til vores vilje, fx tidlige barndomspåvirkninger (...) Selv hvis determinismen var forenelig med alternative handlingsmuligheder, ville vi ingen fri vilje have ifølge denne tankegang, for vi ville stadig ikke være den ultimative kilde til indholdet af vores egen vilje” (Politikens forlag 1983).

Ligesom der kan tales for, at ”vedkommende havde jo en fri vilje til at ’gøre det rigtige’”, kan der tales for, at vedkommendes kognitive forhold, psykologiske fortid eller sociale habitus har

forhindret ham eller hende i at se, at den foretagne handling ikke var 'det rigtige' at gøre. Den handlende er altså hér determineret, på trods af, at handlingen udspringer af en fri vilje.

Kritikere af kompatibilismen slår ned på dét faktum, at retningen taler om determinismens forenelighed med *fri vilje*, men at den på mange måder i kraft af at fokusere på "ønsket om at handle på en given måde" i virkeligheden kun beskæftiger sig med determinismens forenelighed med *handlefrihed*, og at de to begreber er vidt forskellige. For at imødegå denne bekymring, har moderne kompatibilister bl.a. indført et par strukturerede "mellembegreber", der tjener til formål at beskrive forskellige *niveauer* af ønsker. (ibid.)

Med eller uden

Harry Frankfurt, Amerikansk professor i filosofi, skelner mellem *førsteordensønsker* og *andenordensønsker*, hvor førsteordensønsker har at gøre med de primære motiver, ønsker, der driver os til at handle på en bestemt måde, mens andenordensønsker drejer sig om, hvilke førsteordensønsker vi *ønsker* skal motivere og definere vores handlinger. (ibid.) Vores førsteordensønsker kan altså være stærkt modstridende med vores andenordensønsker. Tag eksemplet narkomani: den afhængige har et uimodståeligt ønske om, på førsteordensniveau, at få et fix. På andenordensniveau har han eller hun derimod et stærkt ønske om *ikke* at have et førsteordensønske om at få dette fix. (ibid.) Ifølge Frankfurt er det førsteordensønsket, der bestemmer vores definitive handling, vores vilje. Ifølge denne model er *handlefrihed* lig med friheden til at handle, som vi – på førsteordensniveau – ønsker, mens der derimod først kan blive tale om en ren *fri* vilje, når vores andenordensønske stemmer overens med vores førsteordensønske. (ibid.) Et menneske, der har uimodståelige drifter, har dermed ofte ikke en fri vilje, da de ikke er i stand til på førsteordensniveau at ønske dét, de *ønsker sig* at ønske. (ibid.) Hér bliver der altså tale om en fri vilje til at handle frit, men samtidig om en determinering af ønskets natur.

Kompatibilismens oprindelse kan føres helt tilbage til oldtidens "stoikere", tilhængere af *stoicismen*. Denne filosofiske retning blev grundlagt af Zenon af Kition år 300 f.v.t. (Politikkens forlag 1983).

I stoicismen anses fornuften for værende altafgørende; enhver hændelse har en årsag, og alt er bestemt af den guddommelige "skæbnekraft", *logos*, der bliver tilskrevet en form for monoteistisk rolle i denne filosofiske retning (Wikipedia Stoicisme 28.11.13). Man arbejder altså hér med et

skæbnebegreb, men allerede de første stoikere hævdede, at skæbnen ikke udelukkede den fri vilje; fx mente den stoiske filosof Kleanthes, at mennesket i livet havde valget mellem at acceptere sin skæbne eller modsat afvise den (Wikipedia Stoicisme 28.11.13).

Augustin var én af de kristne tænkere gennem tiden, der var stærkt inspireret af Stoikerne. Han arbejdede med begrebet *prædestination*; idéen om, at Gud ved menneskets skabelse tildelte udvalgte af os ”den gode vilje”. Tanken er hér, at Gud på forhånd har bestemt, hvilke mennesker, han vil sikre frelse på dommedag. (Elleby, Ibsen, Johansen, Koefoed-Hansen, Stolten-Hansen, Svensson, Wagner 2012) Alene det faktum, at disse mennesker er i besiddelse af en god vilje, er ikke fyldestgørende; de skal nu med den fri vilje, Gud ligeledes har udstyret dem med, formå at skelne mellem det gode og det onde. (ibid)

”(...) Augustine’s predestined man may possess the opportunity to sin (...) Augustine’s predestination has the power to commit sin, as an alternative to being good, even when it is predetermined that this power will not be exercised.” (Elleby et al)¹

I sit prædestinationsbegreb hævder Augustin, at mennesket har en fri vilje. Vi kan tilvælge det gode i form af kristendommen, men vi er stadig underlagt konsekvenserne af arvesynden, som har determineret os alle til at være onde. (Elleby et al 2012) På trods af at vi alle er i besiddelse af en fri vilje, er det desuden kun de af Gud særligt udvalgte, der reelt får udbytte af den fri vilje. Disse indehavere af ”den gode vilje” er prædestineret til at *vælge* at gøre brug af deres gode vilje, så deres frie vilje er på en måde determineret. På samme måde er de andre ”ikke-udvalgte” efterladt uden den frie vilje og er hermed determineret til at træffe mindre gode valg end de, der er udvalgt til det gode. Hér opstår der altså på samme måde en determinering af den frie vilje. Igen er de to begreber altså forenelige. (ibid.)

En nutidig kompatibilist, amerikanske Daniel Dennett, hævder, at den opfattelse mennesket har haft af determinisme- og fri vilje-begrebets forhold til hinanden siden begrebernes oprindelse, samt den måde hvorpå filosofferne gennem historien har holdt dem op mod hinanden, ganske enkelt er ugyldig:

¹ I ”Ondt i Filosofien” er der ved citatet refereret til følgende kilde: ”op.cit.: X 96”, dog er hele referencen ikke tilgængelig.

''Evitable.' If only this word were in regular use, we would have a good term for something, which is in fact very important, and that has been misunderstood and overlooked by generations of philosophers. (...) Now, here is the view that most people find so obvious it hardly needs mentioning: 'If the world is deterministic, everything in my future is inevitable.' (...) This is false. (...) It is flat out an error.'' (Dennett 2011)

Som Dennetts citat forklarer, afviser han ordet "inevitability", altså "uundgåelighed" som værende et legitimt begreb i forbindelse med en deterministisk fremtidsopfattelse. I stedet mener han, at der bør fokuseres på ordet "*evitability*", altså "*uundgåelighed*", det hidtil anerkendte ords diametrale modsætning. Denne påstand skyldes, at Dennett mener, at en deterministisk verden ikke udelukker, at visse determinerede handlinger kan *undgås*; det kræver blot tilstedeværelsen af det faktum, at agenten, der vil undgå et givent fremtidsaspekt, rent evolutionært, og gennem tidligere livserfaringer, har udviklet evnen til at *forudse* eller *afvente*, og dermed valget om at *undgå*, det ellers allerede bestemte (Stanford Encyclopedia of Philosophy 29.11.13). Han taler altså i stedet for uundgåeligheden af en determineret fremtid om gyldigheden af begrebet "The evolution of *evitability*", som er ét af hans centrale filosofiske standpunkter (ibid.).

For at underbygge sin pointe anvender Dennett en metafor, i hvilken han påviser, hvordan fysik er deterministisk, men hvordan denne determinisme imidlertid i visse tilfælde kan undgås: Han forklarer, hvordan stamceller undertiden udvikler sig til flere celler i et kontinuerligt, determineret mønster, men at som evolutionen går sin gang, vil nogle af cellerne udvikle sig til at blive bedre til at forsvare sig mod skade end andre, og dermed mestre større overlevelsessevne end andre celler. På samme måde er mennesket, ved at forholde sig til *nutiden* og *fortidens* farefaktorer, og ved at se tilbage på utallige generationers tidligere erfaringer, i stand til at øve sig i at undgå lige netop disse erfarede farefaktorer i fremtiden. Det er muligt for mennesket at opfange faresignaler og herefter tage det rigtige skridt for at beskytte sig selv. (ibid.)

Ikke alene hævder Dennett, at vores fri vilje til at undgå hændelser er gyldig på trods af, at ting kan være determineret; han hævder faktisk, at vores fri vilje til at undgå er mulig *i kraft af* determinismen:

”Evitability is what matters, and it is strictly independant of determinism. In fact, if your universe is determined this actually helps you be an avoider, beacuse it gives you more reliable information about what the future has in store.” (Dennett 2011)

I Dennetts kompatibilistiske tolkning gøres den fri vilje altså ikke alene kompatibel med determinismen; der opstår en slags dialektisk tænkning – et vekselvirkningsforhold de to begreber imellem.

Moralsk Ansvar

Om vi mennesker er moralsk ansvarlige for vores handlinger er et emne, der er tæt på umuligt at komme udenom, når man taler om vores fri vilje og determinisme. Moralsk ansvar er dog ikke *ansvar* i alle dens former. Ansvar optræder også i andre former, og tilstedeværelsen eller manglen er ikke nødvendigvis en eliminering af andre typer af ansvar. F.eks. kan et menneske være juridisk, kausalt og rollebestemt ansvarligt for en handling, men det skal ikke betyde, at dette menneske er moralsk bundet eller forpligtet til at tage ansvar (Lippert-Rasmussen 1999).

Betingelser

Men hvad er det moralske ansvar så? I sin bog *Moralsk ansvar og viljens frihed* udlægger Kasper Lippert-Rasmussen sin forståelse af de forudsætninger, han mener, skal være tilstedeværende, før vi kan tale om et moralsk ansvar. For det første findes en moralsk handling i tre former: Den positive, som måles ved at den person, som har stået som subjekt for handlingen, vil blive belønnet på grund af udførelsen. Den negative, som i kontrast er en dadelværdig handling, hvor personen bag ville blive bebrejdet. Den neutrale, som ikke forekommer ligeså normalt, hvor det ikke er handlingen, vi ville bebrejde eller rose, da denne handling hverken ses som god eller ond, f.eks. at trække ud efter sig, børste tænder el.lign. (Lippert-Rasmussen 1999).

Herefter kigges der på subjektet, altså aktøren for den moralske handling. Der kan tilfalde et kollektivt eller et individuelt moralsk ansvar. Det skal hér siges, at begrænsningen af det kollektive ansvar kan være svær. Som eksempel bruger Lippert-Rasmussen her holocaustet og Anden Verdenskrig. Tilfalder det kollektive ansvar alle, som var bosat i Tyskland, så ville det også gælde tyske jøder, og her ville de fleste nok sige, at de tyske jøder ikke var moralsk ansvarlige for holocaustet. På samme måde kan man sige, at da de fleste aktører i holocaustet var mænd i alderen

15-72, så ville det betyde, at det var alle mænd i perioden 1939-1945 i alderen 15-72 der var ansvarlige (Lippert-Rasmussen 1999).

Ved individets ansvar sættes fokus på det moralske ansvars objekt. Her skelnes der mellem viljesakter, andre handlinger end rene viljesakter, og konsekvenser af den handlende og viljesakter. Ved viljesakter eksemplificerer Lippert-Rasmussen det således: To mænd bliver bedt om at hæve deres højre arm. Den ene er dog uvidende om, at hans arm er lam. Det lykkes ham derfor ikke at udføre handlingen, men begge foretager den samme viljesakt (Lippert-Rasmussen 1999). En viljesakt er altså langt mere en mental handling. Det gælder også som en forudsætning for, at hvis manden for hvem det lykkedes, at hæve armen var målmand, og i forlængelse af at hæve armen blokerede et skud, er der tale om konsekvenser af den omtalte handling (Lippert-Rasmussen 1999). Herfra argumenterer han, at et menneske er direkte moralsk ansvarligt for dets viljesakter og indirekte for konsekvensen af dets handlinger. Til det siger han, at man kun er direkte moralsk ansvarlig for konsekvenserne, såfremt man er moralsk ansvarlig for viljesakten (Lippert-Rasmussen 1999). Denne idé om tilfaldet af moralsk ansvar påpeger han selv som værende utilstrækkelig, når det kommer til graden af det moralske ansvar. Hvis to terrorister begge planlægger at anbringe en bombe på et fly, er de jo begge i viljesakten ligeligt ansvarlige. Hvis den ene bliver opdaget, mens det lykkes den anden at springe et fly i luften, er konsekvensen af handlingerne mere end nogen andre tilfældigheder (Lippert-Rasmussen 1999). Jeg vil vende tilbage til de autonome foranstaltninger.

Moralsk ansvarlighed er?

Forudsætningerne for det moralske ansvar bliver redegjort for ved at kigge på nogle af de hverdagssituationer, i hvilke vi ofte taler om, at vi er moralske ansvarlige. Der rejses spørgsmål om disse ved opstilling af en "naturlig tankerække" (Lippert-Rasmussen 1999). Først fremlægges det, at væsener skal have en *viljebetingelse*, altså at mennesket har en vilje. Men hvis dette i sig selv var en tilstrækkelig forudsætning for moralsk ansvar, så ville et dyr, der besidder viljen til at æde også være moralsk forsvarlig, når denne æder en familiefar. Fordi et dyr ikke er i stand til at reflektere over konsekvensen af fortæringen af et andet væsen, bygger han videre på forudsætningen. "*Den kombinerede viljes- og motivationsbetingelse*", altså dét, at væsenet udover sin fri vilje besidder evnen til at lade sin adfærd påvirkes af moralske overvejelser. Men heller ikke disse forudsætninger er ifølge Lippert-Rasmussen tilstrækkelige, og han tilføjer endnu én: "*Den reviderede viljes- og motivationsbetingelse*", (Lippert-Rasmussen 1999) som dikteres af, at et individ på relevant vis skal

være forbundet med hændelsen. Hvis man f.eks. bliver syg ved madforgiftning, er sygdommen ikke ens moralske ansvar, da sygdommen ikke er forbundet med viljesakten.

Hvem presser på?

Men selvom disse forudsætninger blev overholdt, ville der stadig fremkomme situationer, hvor man ikke ville kunne holde en person moralsk ansvarlig. I bogen præsenteres *ydre* og *indre tvang*, hvor eksempler på mennesker, der underlægges disse, bliver eksemplificeret som værende ikke moralsk ansvarlige. Især indre tvang-argumentet har signifikans for vores senere diskussion (Lippert-Rasmussen 1999). I situationen om ydre tvang er der tale om personer, som f.eks. gennem magt bliver underlagt en handling, de ikke ønsker at foretage. Når en bankrøver gennem trusler fortæller en bankassistent, at hun skal give ham pengene for ikke at blive skudt, bryder dette ikke med viljesakten, da viljesakten er at udføre en handling for ikke at blive skudt. Mest relevant for vores opgave bliver konceptet af *indre tvang*. Som eksempel har vi Bjørn. Bjørn er kleptomane og bogentusiast, så hver dag dropper han forbi den lokale boghandel, indtil boghandelen må lukke. Argumentet hér går ud på, at en kleptomane, eller en person som lider af lignende lidelser, ikke på førsteordensniveau (jf. *kompatibilisme*) ønsker at udføre disse handlinger. En kleptomane kan være bevidst om skaden, han gør, men den uimodståelige trang til at stjæle kan ikke overskygges af hans vished (Lippert-Rasmussen 1999).

Fra indre til ydre

Kasper Lippert-Rasmussen konkluderer, at den reviderede viljes- og motivationsbetingelse ikke er nok for at holde individer moralsk ansvarlige for deres handlinger. Betingelserne har været til stede, men der er en mangelfaktor. Den første måde hvorpå man kan gå til værks, når man skal fremhæve tilstedeværelsen af et moralsk ansvar, er en listeløsning, hvormed man tilføjer yderligere betingelser for de nævnte situationer, i hvilke personen ikke var moralsk ansvarlig. En sådan liste synes dog uoverskuelig (Lippert-Rasmussen 1999). Depressioner, forgiftninger, tab af koncentration etc., en sådan liste kan være svær hvis ikke umulig at afslutte. Udover dette ville situationernes type og karakter blive så forskellige, at det ikke ville være til at finde fællestrækkene for, hvorfor agenterne i disse ikke bliver tilskrevet et moralsk ansvar. Vi får derfor ikke en dybere indsigt.

”Autonomibetingelsen: Et væsen er moralsk ansvarligt for en bestemt hændelse, kun hvis dette har vilje, evnen til at lade denne bestemme af moralske overvejelser, at hændelsen endvidere på relevant vis er forbundet med væsnets udøvelse af sin vilje, og endelig at væsnet har fuld kontrol over sin vilje” (Lippert-Rasmussen 1999)

Da ingen i de brugte eksempler befinder sig i en situation, hvor man kan omtale dem som autonome, altså i total kontrol over deres handlinger, er der altså ikke tilstedeværelse af fri vilje og dermed et moralsk ansvar (Lippert-Rasmussen 1999). Det er altså lettere at spørge om en person var autonom på tidspunktet, hvor han eller hun udførte den dadel- eller rosværdige handling.

Problemet med autonomibetingelsen og det relevante for vores diskussion er spørgsmålet om, hvorvidt vi nogensinde opfylder kravene (Lippert-Rasmussen 1999). Den lange diskussion om ”*nature vs. nurture*” kommer igennem her. Som det fremstilles, befinder vi os alle dage i situationer styret på udefrakommende faktorerers fundament. Når vi f.eks. taler om vores hjerne, et medfødt organ, er fejl og mangler ikke noget, vi herrer over.

Determinisme: Hvem trækker i trådene?

”*På et hvilket som helst givent tidspunkt, findes der kun én mulig fremtid*” (Lippert-Rasmussen 1999). Determinisme er kort fortalt teorien om hvorvidt, vi og universet følger et særligt og ud fra dette også forudseligt mønster (Elster 2004). Disse faktorer er i sig selv omfattende. Langt de fleste videnskaber kan fra et filosofisk standpunkt mere eller mindre påpege en tilstedeværelse af determinisme. Determinismen er ikke en videnskabelig teori i sig selv, men altså et standpunkt som mange bruger som springbræt til, hvad videnskaben skal bruges til at fortælle (Elster 2004). Det deterministiske mønster vi i vores gruppe ønsker at kigge på, ligger til dels i neurologiens domæne; altså om hvorvidt vi er ”herre i eget hus” (Brørup og Hauge 2005).

Kasper Lippert-Rasmussen illustrer determinisme således, at hvis man f.eks. sidder i midten af en opgave og overvejer at stoppe for at tage sig en kop kaffe, så er der to muligheder foran én. Der er altså nu to mulige fremtider. Kaffe eller arbejde. Men hvis determinismen er sand, er forestillingen om alternative fremtider irrelevant, da der kun er en mulighed (Lippert-Rasmussen 1999). Som Peter van Inwagen også formulerer det:

”Determinism is the thesis that is true at every moment that the way things then are determines a unique future, that only one of the alternative futures that may exist relative to a given moment is a physically possible continuation of the state of things at the moment....”(University George Mason 2011)

Både Lippert-Rasmussen og Inwagen følger to påstande. Én af disse påstande som det fremgår i Lippert-Rasmusens bog lyder: *"På et hvilket som helst tidspunkt er der en påstand, der udtrykker universets tilstand på dette tidspunkt"* (Lippert-Rasmussen 1999). Det skal forstås at en beskrivelse af, at kaffen er varm, eller at en trøje er grå, er en beskrivelse af et lille aspekt af universets tilstand her og nu. Men dette kan også være en modstridende påstand, fordi den ikke beskriver samtlige aspekter, der udtrykker universets tilstand her og nu. Det han taler om i bogen, er altså en påstand der beskriver samtlige aspekter, og som udtrykker universets tilstand uden modstridende aspekter. Her følger den anden påstand:

"Hvis P er en påstand, der udtrykker universets tilstand på givent tidspunkt, og Q er en påstand, der udtrykker universets tilstand på et senere tidspunkt, så indebærer P sammen med naturlovene (logisk set) Q" (Lippert-Rasmussen 1999)

Lippert understreger herefter vigtigheden af det faktum, at en naturlov er en sand generalisation, men at ikke alle generalisationer nødvendigvis er en naturlov (Lippert-Rasmussen 1999). En simpel måde hvorpå han skelner mellem naturlove og generalisationer er, at en naturlov understøtter påstanden om, at dét der gælder for ét tilfælde, også ville gælde for et andet. Som et eksempel bruger han Boyles lov, som siger, at trykket i en beholder stiger, hvis en idealgas i en beholder opvarmes. (Lippert-Rasmussen 1999) En sand generalisation ville f.eks. være en påstand om, at et menneske kun kan overleve ved at spise. Det bliver dog ikke en naturlov, da det er fysisk muligt, at vi igennem evolution udvikler en evne til at optage tilstrækkelig næring igennem optagelsen af vand. Også selvom det aldrig sker.

Hård- eller blødkogt

Determinismen findes i to former. Den ene er den *bløde* determinisme, som vi i opgaven omtaler kompatibilisme og som betyder, at determinisme og fri vilje -og i forlængelse heraf også moralsk ansvar - ikke udelukker hinanden. Og den anden, *hård* determinisme, som går under betegnelsen inkompatibilister, der ikke mener, at der kan være forenelighed mellem determinisme og moralsk ansvar (Lippert-Rasmussen 1999). In-kompatibilisme er altså ikke nødvendigvis troen på, at mennesket er determineret, blot at det ene må udelukke det andet. Kasper Lippert-Rasmusen opstiller tre forudsætninger for, hvornår der tales om en (in/)kompatibilist.

”Er determinisme foreneligt med fri vilje og moralsk ansvar? Er determinisme sand? Har personer en fri vilje og moralsk ansvar?” (Lippert-Rasmussen 1999)

Når der tales om *hård*-determinisme, kan vi tale om en anskuelse af, at determinismen er sand, og at vi ikke besidder hverken fri vilje eller moralsk ansvar, da dette er uforeneligt med determinismen. Et andet in-kompatibilistisk synspunkt på determinismen er dog ikke et synspunkt, der holdes af determinister, men ofte af *libetarianere* (Notre Dame University 2013), som benægter determinismens sandhed, da de mener, at mennesket er i besiddelse af moralsk ansvar og fri vilje, og determinismen er ikke forenelig med disse (Lippert-Rasmussen 1999). En sidste opfattelse er, at alle tre forudsætninger er falske, og at determinisme er irrelevant, fordi spørgsmålet om, hvorvidt vi besidder fri vilje og moralsk ansvar er ligegyldigt (Lippert-Rasmussen 1999). In-kompatibilistiske argumenter for at determinismen er falsk følger to præmisser af seks principper (Lippert-Rasmussen 1999). Fordi det sidste princip forholder sig til moralsk ansvar, og da fri vilje er en forudsætning af dette, vil der ikke blive gået i dybden med den sidste præmis. Det første princip gælder, at et menneske altid står med muligheden for alternative valgmuligheder. I delen om kompatibilisme bliver kompatibilismens forenelighed med fri vilje yderlig redegjort for. I sin redegørelse for debatten om neurovidenskab udtrykker Eddy Nahmias, professor ved Georgia State University, dette ang. Determinisme:

”People are threatened by a possibility I call “bypassing” — the idea that our actions are caused in ways that bypass our conscious deliberations and decisions.” (Nahmias 2013)

Det er af hans opfattelse, at denne opfattelse af det moralske ansvar er et ængsteligt forsøg på at beholde vores indoktrinerede opfattelse af os selv og samfundet (Nahmias 2013). Han understreger dog selv, at disse indikationer indtil nu kun er blevet målt i impulsive situationer. Hvis mennesket var nød til at overtænke alt, ville vi ikke være i stand til at udvikle evner inden for sport og andre aktiviteter, som kræver intuitiv handling (Nahmias 2013). Han påpeger altså, at debatten om fri vilje ligesom determinisme bliver trivialiseret, når vi det eksemplificeres i hverdags situationer. Han henleder til, at debatten om fri vilje skal tage udgangspunkt i vores faktuelle generaliteter og naturlove (Nahmias 2013) (jf. Impulser, Neurovidenskab).

Neurovidenskab

Det følgende afsnit er udarbejdet for at blive benyttet til en diskussion, om hvorvidt mennesket – og især personer med dyssociale personlighedsstrukturer – besidder en fri vilje. Derfor har det været relevant at se nærmere på hjernen og dens funktioner, for at finde ud af om neurovidenskaben kan blive anvendt i besvarelsen af vores problemformulering. Derudover er dette afsnit udarbejdet for at give en bedre baggrundsforståelse omkring afsnittet om personer med dyssociale personlighedsstrukturer og disses hjerners kompleksitet.

Introduktion til hjernen og dens funktioner

Descartes, fransk filosof og matematiker, beskrev kroppen som en maskine, dog var forskellen på mennesker og maskiner, at mennesker besad en bevidsthed og en fri vilje (Gade 2003). Descartes var dermed en forgangsmand for den neurologiske tænkning.

Neurovidenskab er i sin 'enkelthed' studier af hjernen. Hjernen er forbundet med resten af kroppen og kommunikerer med den. Hjernen arbejder dog ikke alene. Centralnervesystemet, bestående af hjernen, hjernestammen og rygmærven, sender nervetrådssignaler ud til alle dele af kroppen, og kroppen udsender nervetrådssignaler til hjernen (Gade 2003).

Nervesystemet kaldes det perifere nervesystem, og dette består af to dele. Den ene del kaldes det autonome system, og denne sender nervetråde fra og til indre organer, og vi kan på ingen måde selv styre aktiviteten i dette område. Den anden del af nervesystemet kaldes det somatiske nervesystem, og denne består af forbindelserne fra hjernen til muskler og forbindelserne fra sanseorganer i hud, muskler og led og fra de specielle sanser (syn, hørelse, smag, lugt og ligevægt) til hjernen. Størstedelen af aktiviteten i det somatiske nervesystem er automatisk og ubevidst, dog har vi en form for viljemæssig kontrol over den motoriske aktivitet i dette system (Gade 2003).

Hjernen opdeles i storhjernen/cerebrum, lillehjernen/cerebellum og hjernestammen, hvoraf lillehjernen er højt involveret i styring og koordination af bevægelser. En anden måde at opdele hjernen på er opdelingen af grå og hvid substans. Den grå substans består af nerveceller, mens den hvide substans består af nerveforbindelser (Gade 2003).

Disse nerveceller kaldes også neuroner, og hjernen besidder cirka 10 billioner neuroner, hvor hver en neuron kan have op til 10.000 forskellige forbindelser med dens nabonerveceller. Synapser er det område hvori nerveforbindelserne finder sted, med andre ord er en synapse en forbindelse mellem enkelte nerveceller, og det er der kommunikationen mellem hjernens nerveceller opstår (Guul, Andersen og Lydersen 2012).

”Hjernerne kommunikerer ved, at der dannes signalstoffer (transmittere) i en nervecelle, og disse føres via synapsen hen til modtagerproteiner (receptorer) på den anden celle”. (Guul et al 2012)

Hjernens ydre overflade, neocortex eller hjernebarken, er opdelt i fire lapper: Frontallappen (pandelappen), isselappen (parietallappen), tindingelappen (temporallappen) og nakkelappen (occipitallappen), og alle disse har hver deres særlige funktion(er) og ansvarsområde(r). Neocortex antages at være den del af hjernen, som har udviklet sig senest, derfor anvendes begrebet ”den ny hjerne” også om neocortex (Guul et al 2012). ”Den gamle hjerne” er at finde nedenunder alle lapperne og består af følgende strukturer: gyrus cingulatus, septal regions; amygdala (mandelen), thalamus; hypothalamus; hippocampus (søhesten) og basal ganglia. Disse strukturer er grupperet sammen, og tilsammen kaldes de det limbiske system (Guul et al 2012).

”Det limbiske system antages især at have med de såkaldte ”lavere funktioner”, dvs. emotioner og ”intuitiv tænkning”, at gøre. Amygdala formodes fx at spille en rolle for følelser af fjendtlighed og aggression, mens septal områderne formodes at være noget af et ”lystcenter””. (Guul et al 2012)

Hjernen består af to halvdele, højre og venstre hjernehalvdel, som også kaldes hemisfærer eller cerebrale hemisfærer. Hver hemisfærer kontrollerer lemmerne på modsatte side af kroppen. Derudover har venstre hemisfærer at gøre med logik, analyse, symboltænkning abstraktion, intellekt, realisme og objektivitet med mere, og den højre med kreativitet, helhed, rumlig opfattelse, sansning, emotionel oplevelse, intuition og subjektivitet (Guul et al 2012).

Metoder til undersøgelse

Dette afsnit anvendes til at belyse, hvordan man undersøger hjernen, da dette vil give en bedre forståelse for, hvordan forskere er kommet frem til det, der vides om hjernen i dag. Dette vil

ligeledes give en bedre forståelse af, hvordan hjernerne hos personer med dyssoziale personlighedsstrukturer fungerer, og hvor anomaliteterne befinder sig, samt vil dette give en forståelse for, hvordan disse hjerner er blevet undersøgt. Derudover belyser dette afsnit også, hvordan metoderne til undersøgelser har forandret sig.

Vi forstår bedst hjernens funktioner ved at forstå, hvordan hjernen er forbundet. Golgi, italiensk læge og forsker, opfandt den første farvning af hjernevæv, som er en af de mest enkle metoder til at se hjernens struktur (Gade 2003). Efter sigende skulle Golgis rengøringsdame have tabt en stump hjerne i en affaldspand med sølvnitrat, derved fandt Golgi ud af, at sølv kun optages i nogle procent af neuronerne, men dog i hele celler med både cellekrop, dendritter (den del af nervecellen, som modtager impulser fra andre nerveceller) og axon (udløber fra nervecellen, og fører elektriske impulser fra cellelegemet). Denne nye metode førte til det, man i dag kalder neuronhypotesen. En spansk anatom ved navn Ramón y Cajal brugte metoden til at påvise, at hjernen består af individuelle neuroner fremfor den daværende hypotese om, at alle neuroner var forbundet med hinanden i ét stort net. (Gade 2003)

Leukotomi, lobotomi, bedre kendt som det hvide snit er en overskæring af ledningsbanerne i den hvide substans i hjernens pandelapper til de dybe hjerneafsnit (Den Store Danske, Det hvide snit). Indgrebet fandt sted med adgang gennem tindingerne. Det hvide snit blev indført for at forsøge at behandle visse sindslidelser – i særdeleshed skizofreni – af den portugisiske læge António Egas Moniz i 1936 (Den Store Danske, Det hvide snit). Det hvide snit skulle efter sigende dæmpe angst og aggressivitet, dog medførte indgrebet også en psykisk afstumpning. Issyl-lobotomi blev senere en ny teknik, som bestod i at udføre indgrebet gennem øjenhulerne med en issyl. Dog var der mange bivirkninger ved disse indgreb, og en del førte til døden for flere patienter. Da der i midten af 1950'erne opstod et virksomt antipsykotisk lægemiddel, ophørte foretagelsen af disse indgreb (Den Store Danske, Det hvide snit).

Læsionsmetoden blev brugt til at fjerne dele af hjernen for at måle, hvilken effekt dette har. For at beregne det nøjagtige sted til læsionen, benyttes et stereotaktisk atlas, som er et 'kort' over hjernens centre og deres placering, så man ved hvor man skal udføre læsionen (Gade 2003).

Før midten af 1970'erne var det kun muligt at fastslå en læsions præcise placering efter patientens død. Dertil anvendte man autopsi og neuropatologisk undersøgelse, som bestod i at hjernen blev taget ud, fastgjort, skåret i skiver og farvet til mikroskopi (Gade 2003).

Omkring 1975 blev neurologien forandret i følgeskab med introduktionen af computeriseret tomografi, bedre kendt som CT-skanning. Kort efter blev magnetisk resonans skanning eller MR-skanning introduceret. Begge disse metoder anvender matematiske beregninger på store mængder data til at skabe billeder af hjernen (Gade 2003).

CT-skanning består af røntgenstråler, som svækkes af den relative tæthed af væv, og dette danner et tredimensionelt billede af hjernen. CT-skanning giver et godt billede af de væskefyldte ventrikler og furerne mellem hjernevindingerne (Gade 2003).

MR-skanning består af en magnetisk resonans af radiobølger, som giver samme type informationer som CT-skanneren, dog giver MR-skanningen et klarere og mere detaljeret billede af hjernen, og denne har bedre adskillelse af grå og hvid substans (Gade 2003).

Hjernen udarbejder elektrisk aktivitet, som kan registreres ved at sætte elektroder fast på skalpen. Elektroderne registrerer den samlede aktivitet af mange milliarder neuroner i cortex (Gade 2003). Dette kan lade sig gøre, fordi der findes ladede kerner i kroppens atomer, blandt andet i protonkernerne i brintatomer, som konstant er i bevægelse. De roterer og opfører sig som små magneter (Gade 2003). Denne type måling af spændingsforskelle over tid kaldes et elektroencefalogram eller EEG (Gade 2003). Man kan ikke opdage elektricitet uden også at opdage magnetisme. Metoden til at måle hjernens magnetisme kaldes magnetencefalogram eller MEG (Gade 2003).

Funktionel magnetisk resonans-skanning (fMRI) er en forbedret version af MR-skanningen. En måling på en MR-skanning tager minimum ti minutter, mens fMRI-skanningen tager sekunder. Takket være MR-skanningen blev det dog opdaget, at indholdet af kapillærer (hårkar) og vener øges ved hjerneaktivitet (Gade 2003).

Positron emissionstomografi eller PET er en billeddannelsesteknik, som giver et tredimensionelt billede af fordelingen af radioaktiv substans i alle tværsnit af hjernen (Gade 2003). Både fMRI – og PET metoderne er baseret på hjernens blodgennemstrømning, ydermere øges blodgennemstrømningen i de områder i hjernen, som er aktive under en given opgave (Gade 2003).

”PET er baseret på de specielle egenskaber ved positroner. Positroner er positivt ladede elektroner som frigøres ved henfald af de anvendte radioaktive isotoper.”
(Gade, 2003)

Oftest anvendes flere metoder til undersøgelse af en enkelt patient. Når resultater fra to eller flere metoder giver ensartede fund, tales der om konvergerende evidens (Gade 2003).

Undersøgelsesernes udvikling

Ovenstående er nævnt og beskrevet for det første for at påvise, hvordan forskere er kommet frem til, hvordan hjernen fungerer, og for det andet for at påvise udviklingen i undersøgelsesernes videnskabs- og menneskesyn.

Til at begynde med var tilgangen præget af en statisk, mekanisk tænkning af mennesket og dets hjerne som en tænkende maskine (jfr. Descartes) med udskiftelige komponenter; en tro på, at man ’bare’ kunne fjerne dele af hjernen og dermed fjerne en given sygdom eller lidelse. Dog havde dette en del bivirkninger, da man i processen af at fjerne, hvad man mente var ’fejlen’, også kom til at ødelægge andre centre eller mekanismer i hjernen, og dermed faktisk at give den givne patient flere bivirkninger, og i de værste tilfælde afgik patienten ved døden.

I 1960’erne afløstes denne kirurgiske tilgang af en ny videnskabelig og menneske-opfattelse, præget af den biomedicinske revolution: undersøgelserne til at omfatte psykofarmaka, da forskerne godt kunne se, at ved at fjerne de områder af hjernen, som de mente var problemfyldte, også fjernede eller ødelagde andre dele. Dette gav til dels humane fremskridt for patienterne, da deres hjerner forblev intakte. Dog havde dette ligeledes negative konsekvenser for patienternes handlemuligheder, da psykofarmakaen ’bedøvede’ patienterne.

Derefter, i takt med at teknologien udviklede sig, var det nu muligt at skanne hjernen i stedet, og dermed blev det påvist at hjernen er dynamisk. Det blev påvist at hjernen ikke mekanisk og statisk

kan opdeles i enkelte isolerede funktionsområder, og at hjernen er en helhed bestående af enkeltdele, som arbejder sammen i dynamiske processer.

Introduktionen til kognition og neuropsykologi

”De fleste kognitive psykologer har opfattet mentale repræsentationer som symbolske, hvor et symbol er et mønster i langtidshukommelsen som står for eller refererer noget uden for sig selv.” (Gade, 2003)

Disse symbolske mentale repræsentationer kan være analoge eller propositionelle. Den klassiske analoge repræsentation er visuelle forestillingsbilleder, auditive ’forestillingslyde’, lugte osv. Propositioner er derimod repræsentationer som står for ideer, begreber, situationer og genstande (Gade 2003).

Kognitiv neuropsykologi

Principielt fokuserer den kognitive neurovidenskab på samspillet mellem hjerne og adfærd (Kirk 2008). En central antagelse i kognitiv neuropsykologi er, at de tidligere nævnte moduler er anatomisk adskilte, og derfor ødelægges nogle moduler under hjerneskade, mens andre forbliver intakte (Gade 2003).

”Bevidstheden har to formål: monitorering og kontrol. Monitorering refererer til hvordan vi i tankerne kan følge vore egne tanker, følelser og handlinger, og hvad der sker omkring os. Denne monitorering sætter os i stand til at være i kontrol, dvs. planlægge hvad vi vil gøre” (Gade, 2003)

Man kan ligeledes hér diskutere, hvorvidt en person med dyssoziale personlighedsforstyrrelser besidder denne kontrol til at planlægge, hvad der gøres, og ligeledes kan det diskuteres, hvorvidt de er i stand til at monitorere, hvad der sker omkring dem. Dette vil blive diskuteret yderligere senere i opgaven.

Socialkognition

Forståelsen af egne og andre menneskers tænkning og adfærd, både i direkte og indirekte interaktioner, er hvad socialkognition omhandler. Der ses aktiviteter i de frontale, præ-frontale og temporale dele af hjernen i forbindelse med behandlingen af informationer med socialt indhold. Vi

anvender vores socialkognitive evner til at forstå, hvordan vi gebærder os bedst i samspillet med andre, og de socialkognitive evner hjælper os med at tilpasse os sociale forventninger og regler (Guul *et al* 2012).

Personlighed og selvet

Frontallapperne er det eneste område i hjernen, som ikke kan påvirkes direkte af ydre stimuli, og det er også dér, at personligheden er ”placeret”. Personligheden er et udtryk for den måde, vi normalt tænker, handler og oplever på og for den måde vi udtrykker følelser på (Guul *et al* 2012). Personligheden udvikler sig, som hjernen udvikler sig og via hjernens stræben efter kompleksitet og selvorganisering (Guul *et al* 2012).

”Desuden indeholder den selvet og er udtryk for vores selvopfattelse samt måden, hvorpå vi forholder os til andre mennesker. Endvidere indeholder personligheden en del af identiteten og giver indblik i blandt andet tankemønster, motivation, impuls kontrol, tilpasningsdygtighed og sårbarhed samt sammenhængen derimellem”.
(Guul *et al* 2012)

Evnen til at være bevidst omkring sine egne mentale processer, følelser, tanker og handlinger samt en følelse af ejerskab af disse og en selvopfattelse af hvem man er som person, er essensen af selvet (Guul *et al* 2012). Vi besidder ligeledes to typer af bevidsthed: simpel og reflektiv bevidsthed eller lav- og højniveaubevidsthed. Det er i den reflektive bevidsthed, at begreberne ’selv’ og ’selvopfattelsen’ befinder sig, hvor selvopfattelsen består af selvbilledet, selvværdet og selvtilliden (Guul *et al* 2012). Derudover danner begge typer af bevidsthed en subjektiv opfattelse af os selv, men reflektiv bevidsthed omhandler også bevidsthed om bevidsthed (Guul *et al* 2012).

”Personlighedstræk omhandler menneskets måde at handle, føle og tænke på, på tværs af tid og sted. Disse personlighedstræk eller reaktionsmønstre er stabile over tid og er de grundlæggende byggesten for personligheden.” (Guul *et al* 2012)

Spejlneuroner

Spejlneuroner er neuroner, som aktiveres i hjernen, når vi iagttager andre mennesker og deres handlinger. Spejlneuronerne vækkes både ved iagttagelse af – og ved interaktion med – andre

mennesker. Dette sker, fordi vores følelser bliver påvirket af måden, vores relationer udfolder sig på, og dette påvirker vores spejlneuroners funktionsniveau (Guul *et al* 2012).

”Spejlneuroner knytter, med andre ord, mentale tilstande og ydre oplevelser sammen, og summen af ydre indtryk, og indre mentale oplevelser, danner grundlaget både for vores indre mentale tilstand, og for vores handlingsstrategier” (Guul *et al* 2012)

Denne opdagelse af spejlneuroner gør det muligt at forstå handlinger mere specifikt. De emotionelle og kognitive mekanismer i hjernen sikrer et højt funktionsniveau for spejlneuronerne, og hvis de emotionelle og kognitive mekanismer i hjernen er ude af balance, vil det medføre et lavt funktionsniveau og dermed handlinger, som afviger fra det normale. Der kan derfor argumenteres for, at personer med dyssoziale personlighedsforstyrrelser kan have spejlneuroner med lavt funktionsniveau. Dette ville i hvert fald forklare manglen på empati og forståelse for andre mennesker og deres følelser. Spejlneuronernes funktionsniveau er ligeledes vigtigt og afgørende i forhold til, hvordan vi knytter os til andre mennesker, hvordan vi opfatter os selv, hvordan vi føler for andre mennesker, samt hvordan vi fortolker, og indgår i, sociale rum (Guul *et al* 2012). Spejlneuronernes placering er tæt knyttet til det limbiske system, som kanaliserer vores følelser, og når vores spejlneuroner aktiveres ved iagttagelser af andre mennesker, påvirker aktiveringen det limbiske system, og dermed påvirker det vores følelser. Dertil, når vi iagttager et menneske, danner vi os et indtryk af det menneskes indre mentale tilstand igennem vores følelser (Guul *et al* 2012). Dette er ligeledes medvirkende til, at et menneske er i stand til at føle empati.

”De handlinger og de udtryk, vi iagttager hos andre, overføres altså øjeblikkeligt til os selv og bliver til virkelighed i os selv, på et neuropsykologisk og fysiologisk niveau, idet vores spejlneuroner ved iagttagelse agerer fuldstændig identisk med, hvordan de ville agere, hvis det var os selv, der fysisk udførte handlingen. Denne emotionelle genkendelse/spejling giver os en intuitiv adgang til de personer, som vi iagttagers indre perspektiv, og heri ligger evnen for empatisk indføling” (Guul *et al* 2012)

Spejlneuroner bidrager til en instinktiv intuitiv viden i mange sociale situationer, en viden omkring hvordan vi skal handle på utallige måder hver eneste dag, uden at vi selv er bevidste om dette. Dog aktiveres spejlneuroner kun ved iagttagelsen af levende genkendelige træk. Dette betyder, at hvis vi

for eksempel ser et udtryksløst ansigt, vil dette aktivere en utryghed, fordi vi da ikke er i stand til at danne et indtryk af vedkommendes indre mentale tilstand (Guul *et al* 2012).

”Uden spejlneuroner var vi ikke i stand til at give følelser mening, idet det er gennem spejlneuronernes aktivitet, at vores følelser vækkes, og det er vækkelsen af vores følelser, der gør os i stand til at føle empati med andre mennesker” (Guul *et al* 2012)

Ud fra ovenstående kan det diskuteres, hvorvidt mennesket besidder moralsk ansvar og i den forbindelse en fri vilje, og især hvorvidt personer med dyssoziale personlighedsstrukturer besidder moralsk ansvar. Personer med dyssoziale personlighedsstrukturer er ikke i stand til at føle empati, hvorfor det kan diskuteres hvorvidt, deres spejlneuroner er lavfunktionelle. Denne diskussion vil blive taget op senere i projektet.

Dyssocial personlighedsstruktur

I dette afsnit vil vi gerne forklare den historiske ændring af begrebet dyssocial personlighedsstruktur, også tidligere kendt som betegnelsen psykopati eller psykopat, samt nogle af de årsager, der har ført til denne skiftende betegnelse. Dernæst vil vi gerne komme lidt ind på den diskussion, der ligger i begrebet ”psykopati”, nemlig den dobbelttydige mening det har haft, hvorom psykopati er en organisk sygdom, eller om det er noget social skabt. Hvad er det rigtige, og hvad betyder dette svar så for psykopatens valgmuligheder i forhold til, om de har fri vilje eller ej? Vi lægger ud med en definition og derefter den historiske ændring af begrebet samt en forklaring deraf.

Den historiske udvikling af begrebet

”Psykopat” betyder i ordets oprindelse ”syg i sindet”. Men dét at være syg i sindet (Flemming Finn Hansen, vejledningsmøde nr.4), hér psykopatisk, er ikke det samme som at være *sindssyg*. Dette forklarer både Robert D. Hare, Ole Nygaard Jensen og den nutidige psykiater Henrik Day Poulsen. Psykopati og sindssyge adskiller sig klart ved deres opfattelse af virkelighed. En person som er sindssyg (det kunne f.eks. være af skizofreni) opfatter virkeligheden ud fra sine vrangforestillinger og/eller hallucinationer. Hans fantasi bliver altså hans virkelighed, en virkelighed som han ikke kan korrigeres i, da det for ham er virkeligt. Der er altså hér tale om en svigtende virkelighedsopfattelse hos den sindssyge (Poulsen 2003).

Den psykopatiske person har *ikke* en mangel på virkelighedsopfattelse – han ved, hvad der er virkelighed. Dette er den grundlæggende forskel på psykopati og dét at være sindssyg (Poulsen 2003). En anden vigtig forskel mellem den sindssyge og psykopaten, er deres identitets – og personlighedsopfattelse. Hos den sindssyge kan der være tale om skiftende skelnen mellem flere identiteter, hvor der hos den psykopatiske person kun er tale om én identitet, men denne identitet/personlighed kan dog være stærk svækket (Jensen 1977). Det skal derfor understreges, at man ikke er sindssyg, hvis man er psykopat.

Den fordummende funktion af begrebet ”psykopat”

Begreberne psykopati og psykopat har gennem det sidste århundrede været under flere løbende ændringer. Som både Ole Nygaard Jensen (1977) og Henrik Day Poulsen (2003) beskriver det, har ordet i daglig munde haft en negativ og ikke stueren lyd, da det ofte er blevet brugt som et skældsord for den pågældende person. Når personer hører ordet psykopat, associerer de fleste det ofte med en sindssyg, morderisk, kriminel person, som gerne er fra en laverestående social klasse (en ”sociale taber”), hvilket er en stor misforståelse. At ordet psykopat er blevet brugt som et skældsord har i mange årtier ført til en stempling af diagnosen (Jensen 1977). Derfor har man flere gange i psykiatrien siden 1960’erne og hen til det 21. århundrede prøvet at ”redigere” begrebet for, at det skal få en mindre nedladende effekt (Poulsen, 2003). Udviklingen sker dog også i takt med, at man i forbindelse med talrige forsøg og undersøgelser med sindslidende og kriminelle personer, som har haft diagnosen, og med personer som ikke har, får en bedre og bredere viden om den psykiatriske sygdom (Poulsen 2003). Denne del vil vi komme nærmere ind på senere i dette afsnit.

Betegnelsen stammer oprindeligt fra psykiatrien og beskriver en sygelig tilstand, en tilstand som er anderledes fra andre sygelige tilstande og fra ikke-sygelige (Jensen 1977). Med ikke-sygelige menes mennesker med en (normal) sund og rask tilstand. For personer der arbejder inde for psykiatrien eller inden for retssystemet, er det nemt at huske hvad betegnelsen samt dets rammer betyder, men dette gælder ikke for den resterende befolkning i samfundet, som ikke i ” dagligt” omfang beskæftiger sig med disse personer eller diagnoser.

Medierne og kriminaliteten

At det gennem tiden er blevet forbundet med skældsord har også en anden årsag. Dette billede og det lys, psykopaten er blevet fremstillet i via medierne, har heller ikke været særlig ”positivt” og har

medvirket til at skabe og vedholde de mytedannelser begrebet har fået, og som det stadig har (Jensen 1977). De ting vi hører om psykopater, om end det er på TV, i radioen eller i aviser, er i de fleste tilfælde i forbindelse med grov kriminalitet. Sådanne sager kunne fx være sagen om Peter Lundin, og i nyere tid Anders Breivik, som de fleste sikkert husker tydeligt. I sager som disse bliver der af pressen ikke taget hensyn til den kriminelles personlighed, opvækstvilkår, barndom, adfærdsproblemer eller til de karakterdefekter de måtte have i hjernen, men kun til deres forbrydelse og til ofrenes pårørende. Her er det vigtigt for os at pointere, at vi ikke prøver at forsvare eller retfærdiggøre disse psykopaters handlinger, men at vi derimod gerne vil forklare, hvorfor begrebet gennem tiden er blevet forbundet med et skældsord.

Peter Lundin og Anders Breivik er personer, der begge har begået forbrydelser, som mange nok ville anse som værende forfærdelige og utilgivelige forbrydelser. Forbrydelser som de fleste vil kalde for umenneskelige handlinger, handlinger som ikke accepteres i vores normer eller i vores samfund. Hvis vi kun hører om ”psykopaten” i forbindelse med disse ekstreme tilfælde, bliver det efterhånden naturligt at associere dem med sindssyge mordere. Man kan også sige, at psykopatiske personer fremstilles negativt, ofte grundet en overdrevet og forudindtaget holdning til hvad, en ”psykopat” er (Jensen 1977). Derudover er det vigtigt at sige, at de fleste ”psykopater” først bliver tilbudt behandling, når de er kommet i vanskeligheder og henvist af en domstol eller anden myndighed. Det er derfor muligt, at disse ”psykopater” kommer til at repræsentere de værste elementer i den psykopatiske population, og at det er denne adfærd, som det offentlige og befolkningen bliver blændet af (Hare 1970/1972). Problemet bliver, at dét, der bliver forstået ved en psykopat er, at det er et menneske, der er yderst farligt og dårligt for vort samfund. Blev man i stedet fortalt om det asociale barn, som måske er blevet misbrugt og/eller har en voldelig og aggressiv fader, som sikkert er travl og succesfuld på jobbet, men humørsyg når han er hjemme, og en moder der er svag, fjern og måske uinteressert i barnet, hvilket alt sammen kan være årsag til disse kriminelle glidebaner og udviklingen af den asociale adfærd, så ville man sikkert se anderledes, og med en større forståelse, på disse personer, og opfattelsen ville sikkert blive knap så negativ. Man hører heller ikke så ofte om en politisk leder med storhedsvanvid og et alt for stort selvbillede, som tyranniserer eller bruger kriminelle midler for at opretholde sin plads i arbejdslivet (Poulsen, 2003). Vi har dog alle med stor sandsynlighed haft kendskab til én af disse typer personer i større eller mindre omfang i vores hverdag. Det er nemlig sådan, at en psykopat ikke nødvendigvis

er morder, men som tidligere nævnt er en person, som har afvigende karaktertræk og asocial adfærd – altså en dyssocial personlighedsstruktur. Disse personer lever i alle samfundslag.

Disse karaktertræk kan udvikle sig forskelligt og i mindre eller sværere grad. Har man en dyssocial personlighedsstruktur, er det som allerede nævnt ikke ensbetydende med, at det fører til en kriminel livsstil – selvom det dog oftest er tilfældet (Hare 1970/1972). Hvis den bliver kriminel, er det vigtigt at pointere, at det på ingen måde altid er lig med mord eller anden grov kriminalitet. Personer der har en dyssocial personlighedsstruktur findes, som netop nævnt, i alle sociale lag, og vi omgås dem i hverdagen uden, at vi i dagligdagen som sådan tænker over det, og uden at vi forbinder dem med ”psykopater” (Poulsen 2003). Flere af os er direkte eller indirekte berørte eller påvirket af personer med psykopatiske træk, hvad enten det er i familien, i omgangskredsen eller på jobbet. Robert D. Hare forklarer i sin bog *”Psykopati – teori og forskning”*, at ca. 1% af befolkningen har karakter af afvigende adfærd og/eller psykopatiske træk (Hare 1970/1972).

Afslutningsvis skal det siges, i forhold til den negative association med begrebet psykopat, at det også i flere tilfælde bevidst er blevet brugt som et skræmmebillede, som dermed også er med til at vedholde den negative opfattelse af psykopati og dets betydning (Jensen 1977). Dette er dog en anden diskussion, som vi ikke vil komme nærmere ind på hér.

”Neutralt” begreb

For at give begrebet en mere neutral effekt, har man måttet ændre det en del. Man har siden hen haft begreber som ”karakterafvigelse”, ”sociopati”, ”karakterinsufficiens”, ”karakterneurose” og ”dyssocial personlighedsstruktur” (Jensen, 1977 og Hare, 1970/1972). Mange af disse begreber betyder sådan set ”det samme”. Karakterafvigelse er jo netop dét psykopati *er*, en afvigelse i karakteren. Karakterinsufficiens er en anden måde at sige det på. Insufficiens betyder, at et organ har en nedsat funktion (i psykopatens tilfælde er der tale om hjernen). Karakterneurose er også blevet brugt, da mange mente, at psykopati var en neurose på lige fod med en neurotikers neuroser. Dette er dog ikke det samme og blev derfor senere ikke brugt til at betegne psykopati længere, da det dermed var en forkert diagnose af en person med psykopati (Jensen, 1977). Grunden til dette er, at der er stor forskel på en neurotiker og en psykopat. En neurotiker har en overdreven skyldfølelse, samt stærke samvittigheds- og moralproblemer i form af et overdimensioneret ’over-jeg’. Hos personer med dyssociale personlighedsstrukturer – ”psykopater”, er det omvendt en mangel på et ’over-jeg’, samvittighed og moral der er tale om, og derfor bliver det en forkert diagnose af disse

personer. Desuden er det karakteristiske for neurosen, at der er en stor hæmning af følelseslivet og af livsudfoldelsen, som derfor ofte gør, at disse personer er forpinte og lidende individer. Hos ”psykopaten” er der ikke tale om en hæmning af følelseslivet og livsudfoldelsen, men igen omvendt om en *mangel* på hæmning af livsudfoldelsen, som andre personer (ofte) lider under. Dog skal det siges, at den ”psykopatiske person” godt kan have neurotiske træk og omvendt (Jensen 1977). Den canadiske psykolog Robert D. Hare forklarer yderligere, at der findes neurotiske ”psykopater”, som lider af svære emotionelle forstyrrelser, eller som lider af utålelige indre konflikter eller frustrationer. Han forklarer, at psykiatrien anvender termen ”neurotisk personlighedsafvigelse”, men kun når der er tale om børn og ikke voksne.

”En af vanskelighederne med sekundær eller neurotisk psykopati er, at de implicerer, at individer, som betegnes på denne måde, er i egentligste forstand psykopater. Dette er imidlertid i de fleste tilfælde vildledende, fordi de motiver, som ligger bag adfærden, såvel som hele personlighedsstrukturen, livshistorien, reaktion på behandling og prognose er meget forskellig fra, hvad der gælder for psykopaten. Ydermere føler disse personer til forskel fra psykopaten anger og skyldfølelse og er i stand til at danne et varmt, meningsfyldt forhold til et andet menneske.” (Hare, 1970/1972)

Ikke sociopat men dyssocial

”Sociopath”, oversat ”sociopat”, er blevet den betegnelse man bruger i USA for psykopater, men hér i Europa bruges begrebet dyssocial personlighedsstruktur for betegnelsen psykopati. I Europa mener man nemlig ikke, at sociopat er den korrekte betegnelse for psykopati, da der i denne betegnelse fokuseres (for) meget på de sociale handlinger, som den psykopatiske person udfører i samfundet i stedet for at dykke ned i selve årsagen til disse handlinger eller tage hensyn personens karakterdefekter, og derfor glemmes at denne person er syg i psyken (Jensen 1977).

Ordet *dyssocial* betyder direkte oversat, at man fungerer dårligt eller mangelfuldt socialt (Poulsen 2003). Det vil sige, at der ved dyssocial personlighedsstruktur menes, at en person har en adfærd, der er vigende fra en socialt accepteret norm. Man bruger altså ikke længere sociopat som begrebet for en diagnose inden for psykiatrien, og ligeledes heller ikke inden for retssystemet. Men fordi dyssocial personlighedsstruktur er så ”ny” en term, i hvert fald hos størstedelen af befolkningen i

samfundet, er psykopat derfor hos mange stadig det begreb, der hyppigst bliver anvendt (Poulsen 2003).

Videre i forhold til kriminalitet bliver begrebet dyssocial personlighedsstruktur i samarbejde med psykiatere og psykologer brugt i retssystemet for at kunne placere personer, som måtte lide af en større eller mindre grad af karakterafvigelse og psykopati, med henblik på straffe dem bedst muligt. Der tages højde for, om de er tilregnelige eller utilregnelige personer, for at kunne give dem den bedst mulige behandling. Retssystemet, læger, psykiater, psykologer etc. er dog utroligt opmærksomme på, at det er vigtigt, at man passer på med at stemple folk og ikke giver dem etiketter i forhold til brug af nedladende eller negative ord så som psykopat og derfor anvender begrebet dyssocial personlighedsstruktur (Poulsen, 2003).

Videnskabelig udvikling

Som nævnt tidligere var der også en anden vigtig årsag til, at begrebet har skiftet navn så mange gange. Som allerøverst beskrevet har en bedre viden og forståelse af den psykiatriske sygdom haft indflydelse på begrebets ændring. Man har siden 1950-1960'erne og frem til i dag forsket og lavet utallig mange forsøg, som gjorde, at man hele tiden fik ny viden inden for begrebet psykopati. Brendan Maher (Hare 1970/1972), som var en amerikansk psykolog, studerede mentale sygdomme så som skizofreni og samarbejdede i en tid med Robert D. Hare, bl.a. med hans bog *'Psykopati – teori og forskning'*, og han forklarer i et afsnit deri:

”Udover denne flodbølge af ny viden er der også det forhold, at vi indenfor psykopatologien er vidne til en genopblomstring af interessen for empirisk, eksperimentel forskning samtidig med en øget interesse fra andre videnskabsgrene for afvigende adfærd, især genetik, neurobiologi, biokemi på den ene side og epideminologi, antropologi og sociale videnskaber på den anden side” (Maher, 1970/1972 (Hare 1970/1972))

Nogle af de mange undersøgelser man har lavet omkring karakterafvigelser er bl.a. *psykometriske* undersøgelser, som omhandler psykopatens personlighed i form af personlighedstræk og intellektuelle processer (Hare 1970/1972). Et eksempel på en psykometrisk undersøgelse er fx

intelligensmålinger (Hare 1970/1972). Ved nogle intelligensmålinger prøvede man at sammenligne psykopatens intelligens med 'normale' personers, men det var ikke nogen synderlig succes, da deres svar i de fleste tilfælde ikke adskilte sig særlig meget fra hinanden. En anden test var ”*Self-report inventory*”. Self-report inventory er en personlighedstest, hvor forsøgspersoner skal svare på en række spørgsmål (Hare 1970/1972). De skulle f.eks. svare efter hvad, der er 'godt', dvs. socialt accepteret. Man udviklede flere af disse former for self-report inventory tests, bl.a. den man kalder for MMPI (Minnesota Multiphasic Personality Inventory) (Hare 1970/1972) og mange andre.

Projektive metoder

Udover de psykometriske metoder benyttede man sig også af 'projektive metoder'. Disse metoder er forsøg, som går dybere end at finde træk i personligheden. Her får forsøgspersonen et ustruktureret og tvetydigt stimulusmateriale, som er egnet til at skulle fremkalde forskellige reaktioner. Disse reaktioner bliver påvirket af forsøgspersonens følelser, holdninger, behov, motiver samt vedkommendes karakteristiske måder at tilpasse sig sine omgivelser på. Et eksempel på en sådan test eller forsøg kunne være *Sacks Sentence Completion*, som handler om at forsøgepersonerne skulle fuldende sætninger, f.eks. :”*Jeg bliver vred når....*”(Hare 1970/1972).

I et andet eksempel blev forsøgspersonerne præsenteret for nogle sætninger i form af konflikt-situationer, hvor de fik en sætning, som havde to tilhørende valgmuligheder, som de skulle fuldende sætningerne med. Det ene svar ville repræsentere det socialt accepterede, og det andet svar ville repræsentere den socialt afvigende adfærd (Hare 1970/1972). Det kunne f.eks. være:

” *Mary skulle i biografen. Før hun kom hen til billetlugen, så hun, at en sidedør stod åben, så hun.....*”

(a) *Gik ind*

(b) *Fik fat på en kontrollør* (Hare 1970/1972)

I forbindelse med disse forsøg viste resultaterne, at personerne med dyssocial personlighedsstruktur var tilbøjelige til at vælge de svar, der var socialt accepterede, *hvis* de havde regnet ud eller troede, at det kunne gavne dem senere hen. Men i de tilfælde hvor personerne med dyssocial personlighedsstruktur *ikke* havde regnet ud hvad forsøgene gik ud på, viste deres svar og resultater derimod en afvigende adfærd, som ikke var af de socialt accepterede svar (Hare 1970/1972). Disse resultater passer sammen med ét af de træk, personer med dyssocial personlighedsstruktur har,

nemlig at de er impulsstyret. De karakteristiske personlighedstræk ser vi senere nærmere på i dette afsnit.

EEG-målinger

I takt med at elektronikken udviklede sig hastigt, fik man i løbet af det tyvende århundrede også adgang til de nyeste forskningsapparater inden for videnskaben. Det var apparater som fx løgnedetektoren og Elektroencefalogrammet som kunne måle frekvenser i hjernen – det vi kender som EEG-målinger (Hare 1970/1972).

Gennem nogle af alle disse forsøg som vi har givet eksempler på, og som kun dækker en minimal del af alle de forsøg, som er blevet udført, får man bekræftet flere af de teorier, der har været til stor diskussion, nemlig om psykopati er arveligt eller ikke, og om det er noget socialt skabt. Den diskussion skal vi kigge lidt nærmere på.

Karakteristika ved psykopati

I år 1964 fandt 937 canadiske psykiatere frem til en enighed om de karaktertræk, der var karakteriserende for psykopati (Hare 1970/1972). Psykiaterne fik tilsendt spørgeskemaer, hvor de skulle udvælge 10 personlighedstræk ud af 29 forskellige, som de mente en psykopat havde, og denne liste skulle bruges til at diagnosticere personer, som måtte lide af psykopati. De 10 personlighedstræk som de blev enige om var:

- 1) *Lærer ikke af erfaringer*
- 2) *Mangler ansvarsfølelse*
- 3) *Mangler evnen til meningsfyldt forhold til andre*
- 4) *Mangler kontrol over impulser*
- 5) *Mangler moralfølelse*
- 6) *Kronisk og vedvarende antisocial*
- 7) *Straf ændrer ikke adfærden*
- 8) *Emotionelt umoden*
- 9) *Ude af stand til at føle skyldfølelse*
- 10) *Selvcentreret* (Hare, 1970/1972)

Der er blevet udarbejdet flere af sådanne karakterlister for psykopati, bl.a. af den kendte Cleckley i 1964 tidligere end dét Robert D. Hare bl.a. fandt frem til.

Cleckley brugte begrebet *'semantisk demens'* som en betegnelse for psykopati, som omhandler, at personer med dyssociale personlighedsstrukturer er ude af stand til virkelig at *føle* og i stedet blot eftergør følelserne i den interpersonelle reaktion. Han mener, at personer med dyssociale personlighedsstrukturers *udtryk* af følelser kan synes normale, men de er i stedet blottet for emotionel mening, hvilket er en tilstand eller forstyrrelse, som han altså kalder for den *'semantiske demens'* (Hare 1970/1972). Ud fra sin erfaring om dét, han anser for værende de væsentligste træk ved personer med dyssociale personlighedsstrukturer, nævner han følgende træk:

"overfladisk charme og god intelligens; fravær af vrangforestillinger og andre tegn på irrationel tænkning; fravær af 'nervøsitet' eller neurotiske manifestationer; upålidelighed; Usandfærdighed og uærlighed; ingen anger eller skamfølelse; anti-social adfærd uden iagttagelig samvittighedsanfægtelse; ringe dømmekraft og manglende evne til at lære af sine egne erfaringer; patologisk, egocentricitet og manglende evne til at elske, generel manglende intensitet i affektive reaktioner og specifik mangel på indsigt, manglende modtagelighed i generelle interpersonelle relationer, fanatisk og frastødende adfærd undertiden drikkeri, selvmordstrusler føres sjældent ud i livet, de seksuelle relationer er upersonlige, ordinære og i ringe grad integreret, manglende evne til at følge en linie livet igennem." (Cleckley, 1964 (Hare1970/1972))

Den adfærd, som er nævnt ovenfor, viser nogle af de typiske træk man oplever hos personer med dyssociale personlighedsstrukturer. Jensen forklarer yderligere om dét, han mener er ét af de mest karakteristiske træk ved psykopatibegrebet og ved psykopatisk adfærd, at der fremkommer en mangel på samvær i *mødet* med andre mennesker. Skal dette forklares på en nemmere måde, så mener Jensen, at der opstår en brist i det mellemmenneskelige/interpersonelle forhold, som Cleckley bl.a. også nævner (Jensen 1977). Denne mangel på at kunne indgå i de mellemmenneskelige forhold skaber problemer i den *'sociale kontrakt'*, vi mennesker har med

hinanden i samfundet (Jensen 1977). Den sociale kontrakt omhandler den forpligtigelse og det ansvar, vi føler over for vores medmennesker. I den sociale kontrakt bekræfter vi hinanden i vores identitet som et menneske og i, at det vi siger eller mener er *rigtigt*. Gennem denne ansvarsfølelse, den sociale kontrakt skaber, opstår ligeledes en følelse af moral og skyld (Jensen 1977). Hvis vi som ”normale” personer laver et kontraktbrud, et tillidsbrud til ét eller flere mennesker, berører det os; vi føler skyld, og vi har handlet umoralsk. Men personer med disse karakterdefekter, den dyssoziale personlighedsstruktur, forstår ikke den sociale kontrakt, altså ansvaret i den sociale kontrakt, og får derfor svært ved at føle denne skyld og moral (Jensen 1977). De kan ikke forstå, at kontraktbrud og tillidsbrud er uacceptable i samfundet og har svært ved at sætte sig ind i, at det berører andre, og at de herved handler ’umoralsk’: ”Men den psykopatiske person kan føle ubehaget – ikke skyldfølelsen” (Jensen 1977).

Et andet træk som er vigtigt er, at de ofte handler impulsstyret, da deres handlinger gerne har til hensigt at opfylde deres egne personlige behov (Jensen 1977).

”Han handler og tænker entydigt og egoistisk, hvorved han gør andre mennesker skade, men han handler ikke med en bevidst vilje om at gøre skade. Han handler ikke af ond vilje, men af mangel på vilje til at ville andet end det rent egoistiske, kortsynede.” (Jensen, 1977)

Karpman (1961) beskrev også ”psykopaten” i starten af 1960’erne og opfatter denne således:

*”som en forfærdet emotionelt umoden, to-dimensionel person uden virkelig dybde. Hans emotionelle reaktioner er enkle som hos dyr og viser sig kun i øjeblikke af frustration eller intens ubehag. Men han er dog i stand til at **simulere** emotionelle reaktioner og følelsesmæssig tilknytning, hvis det kan hjælpe ham med at opnå, hvad han vil fra andre. Han oplever hverken de fysiologiske eller psykologiske aspekter af angst eller frygt, selvom han reagerer med noget, der ligner frygt, når hans umiddelbare velbefindende er truet. Hans sociale og seksuelle relationer til andre er overfladiske, men krævende og manipulerende. Fremtidig belønning eller straf eksisterer ikke undtagen*

på et abstrakt plan, med det resultat, at hans umiddelbare adfærd lades uberørt heraf. Han dømmekraft er ringe, og hans adfærd styres ofte af impulser og øjeblikkelige behov, hvorfor han konstant er i vanskeligheder. Hans forsøg på at redde sig ud af vanskelighederne resulterer ofte i et intakt net af afsindige og indbyrdes selvmodsigende løgne, ledsaget af teatraliske og ofte overbevisende forklaringer og løfter.” (Hare 1970/1972)

At personer med dyssociale personlighedsstrukturer bl.a. har svært ved at forstå den mellemmenneskelige relation, samt deres egoistiske adfærd, er én af grundene til, som flere af de øverst nævnte fagfolk forklarer, at de har svært ved at danne sig dybere personlige forhold og relationer til andre mennesker (Jensen 1977 og Hare 1970/1972).

De lærer ikke af straf eller tidligere erfaringer, da de har svært ved at se langt ud i fremtiden. De kan være manipulerende, selvcentrerede og narcissistiske. Mange af alle disse personlighedstræk kan synes negative, men det er vigtigt at have in mente, at mange af de personlighedstræk, som personer med dyssociale personlighedsstrukturer ”indeholder” ikke alle er negative og heller ikke altid skal forstås negativt (Jensen 1977). Selvom man har disse redskaber, såsom karakterlister, personligheds- og adfærdsmønstre, at gå ud fra, så er det stadig svært at identificere de individer, som lever op til betegnelsen ”psykopat” – i dag ”person med dyssocial personlighedsstruktur” (Jensen 1977 og Hare 1970/1972).

Er dyssocial personlighedsstruktur/psykopati en sygdom eller noget socialt skabt?

Der har været store diskussioner, og der har tidligere hersket stor usikkerhed omkring, hvorvidt psykopati er en biologisk sygdom eller om det er noget socialt- og samfundsmæssigt skabt. Ole Nygaard Jensen forklarer i sin bog ”Psykopati – karakterafvigelse”:

*”Den klassiske psykiatri står famlende overfor psykopatibegrebet, som den ikke vil acceptere som en **sygdom**, men som en varig **tilstand**, der præger individet fra tidlig barndom og ud i livet. Ikke desto mindre vedkender psykiatrien sig psykopaten, og som følge heraf må psykopatien høre ind under **psykiatriens** sygdomsbe-*

greb. Hvis man som jeg opfatter psykiatriens sygdomsbegreb som en beskyttelse for det svækkede individ mod at blive dømt med de almindelige dagligdags alen for moral og skyld, er det ret og rimeligt at bevare psykopatibegrebet som værende en sygdom. Men det er vel at mærke ikke en sygdom i lægevidenskabelig forstand, men en sygdom i psykiatrisk forstand, og det vil sige en samfundsorienteret diagnose, som i bedste fald tjener til at beskytte det svækkede individ og i værste fald er medvirkende til at undertrykke det samme individ.” (Jensen 1977)

Ole Nygaard Jensen mener godt, at man kan betragte det som en sygdom i psykiatrisk forstand. Robert D. Hare er enig i det sociale aspekt, at karakterafvigelser kan videreudvikles grundet dårlig opvækst, mangel på konsekvenser, oplevelsen af en fjern eller aggressiv forælder osv. (Hare 1970/1972). Ole Nygaard Jensen (1977) taler især om, at psykoanalysens primalscene, som barnet gennemgår i sine første leveår, går ”galt” hos personer med dysssociale personlighedsstrukturer (Jensen 1977). Den effekt primalscenen har for personer med dysssociale personlighedsstrukturer vil blive yderligere uddybet i diskussionen.

Begge mener også, at samfundet spiller en stor rolle for udviklingen af psykopati, da samfundets roller og normsæt er medvirkende til at forme individet og familiens værdisæt på en indirekte måde. Her kan der altså være tale om en forkert socialisering af personer, der lider af dysssociale personlighedsstrukturer, samt en forestilling om, at disse personer bliver et dårlig ”produkt af samfundet” (Jensen 1977)

”Påvirkningen sker fortrinsvis gennem familie. Samfundets værdisystem er bestemmende for familiens værdisystem, og gennem familiens særlige miljø og indre sprog møder værdisystemet det enkelte individ. I dette møde skabes individets karaktertræk og symptomer. Såfremt denne dannelsesproces lykkes, har vi altså et individ, som er i fuld overensstemmelse med sit samfund, og som ikke volder nogen problemer, og som bekræfter samfundet i dets berettigelse og dets indforståede og selvforståede fuldkommenhed.” (Jensen 1977)

Ole Nygaard Jensen mener i høj grad, at samfundet er med at ”skabe” psykopati.

Disse opvækstvilkår og selve værdisystemet gør sig gældende for både middelklassen og velhavende hjem og sidst, men ikke mindst, for de socialt belastede hjem. Det gælder for alle samfundets lag og miljøer. Dermed gøres myten op om, at psykopati kun kommer fra belastede miljøer. Der ses dog en større procentdel af voksne psykopater, som kommer fra de mere belastede miljøer. Ole Nygaard Jensen forklarer, at årsagen til at dette skyldes, at forældrene ofte er dårligere stillet (måske personligt, grundet disharmoni mellem forældre, arbejdsløshed eller dårlig økonomi) og dermed ikke har ressourcerne til at lære barnet samfundets værdisystem eller udstyre dette med deres ’hjælpe-jeg’, som senere skal ruste dem til at blive selvstændige individer, der kan beskytte sig selv og indgå i samfundets normer (Jensen, 1977).

Robert D. Hare fandt bl.a. ud af, at udviklingen af en karakterafvigelse ikke kun bestemmes af opvækst- og samfundsfaktorer, men også af genetiske og arvelige faktorer. Der er nemlig set flere abnormiteter i forbindelse med det kortikale system i hjernen hos personer med dyssoziale personlighedsstrukturer.

”Læger har længe været klar over, at visse former for hjernedysfunktion ofte står i forbindelse med asocial, impulsiv, aggressiv adfærd og en almindelig mangel på adfærdsmæssig hæmning.” (Hare 1970/1972)

Hvis vi hér til slut skal sammenflette de nævnte teorier om psykopati i forhold til vores problemstilling, kan man sige, at der gennem tiden har været to deterministiske holdninger til psykopater, hvor den ene er af neurologiske/genetiske faktorer og den anden af socialt- og psykologisk betingede faktorer. Vi har kunnet fastslå, at nogle forskere hælder til den ene eller anden side, men at årsagen til psykopati kan forklares af et sammenspil både af psykologiske/sociale og neurologiske/genetiske faktorer. Man kan altså have arveanlæg for psykopati i hjernen, som dog først udvikler sig ved tilstedeværelsen af en dårlig eller forkert opvækst, og omvendt. Man kan dog også have de arvelige anlæg for udviklingen af psykopati, uden at de udvikler sig, hvis man opvokser i et stabilt og kærligt miljø. Den ene årsag kan altså være

påvirkelig for den anden og dermed være grobund for at udvikle de dysssociale personlighedsstrukturer.

Man skulle ud fra videnskabens resultater mene, at der er en stor del af tilhængere af, hvad der kunne kaldes en slags 'kompatibilistisk' holdning til psykopati i dag, da psykopati er bevist at være påvirket af sociale og samfundsmæssige årsager, men også af neurologiske og genetiske arveligheder. Men om man har den ene eller den anden tilgang til psykopati, hvad enten man ser det deterministisk eller ej, er det lige svært at konkretisere, hvorvidt personer med dysssociale personlighedsstrukturer har frie handlemuligheder og valgmuligheder, altså en fri vilje, og om de ud fra deres lidelse kan stilles til ansvar for de valg, de træffer. Dette vil vi i det følgende diskutere og hermed forsøge at finde frem til et svar på om de, ud fra vores resultater, kan stilles ansvarlige for deres handlinger. Sidst vil vi diskutere om disse personer så endvidere kan behandles eller resocialiseres og gøres frie af deres lidelser, og om de igennem behandling kan ændre adfærd og dermed træffe de rigtige valg.

Diskussion

Ud fra førnævnte informationer omkring neurovidenskab vil der her blive forsøgt at finde ud af, hvor i hjernen personer med dysssociale personlighedsstrukturer har eller kan have anormaliteter. Ydermere hvad dette vil betyde for forestillingen om den fri vilje ift. det moralske ansvar, især med henblik på personer med anomalier i hjernen.

Som tidligere nævnt har bevidstheden to formål, nemlig monitorering og kontrol, hvor monitoreringen gør os i stand til at være i kontrol over handlinger, det vil sige at planlægge hvad vi vil gøre. Personer med dysssociale personlighedsstrukturer er impulsstyrede, og det kan derfor diskuteres hvorvidt disse mennesker besidder denne monitorering og kontrol i deres bevidsthed, da det heller ikke er muligt for personer med dysssociale personlighedsstrukturer at planlægge langsigtet, især med henblik på forholdet – herunder især intime og dybere forhold – til andre mennesker. Personer med dysssociale personlighedsstrukturer kan ikke tænke i årsag og konsekvens; de handler derved uden at se sammenhængen med konsekvensen for dem selv eller andre.

Personer med dysssociale personlighedsstrukturer mangler evnen til at føle empati. Man kan derfor diskutere, hvorvidt deres spejlneuroner opererer på et højfunktionelt niveau, da dette i så fald ville

betyde, at personer med dyssoziale personlighedsstrukturer *ville* besidde empati og evnen til at forstå andre mennesker, deres følelser og handlemønstre. Ligeledes har personer med dyssoziale personlighedsstrukturer svært ved at opretholde og vedligeholde langvarige relationer med andre mennesker. Dette kan ligeledes skyldes, at deres spejlneuroner har et højfunktionelt niveau, og dette skyldes, at de emotionelle og kognitive mekanismer hos personen med dyssoziale personlighedsstrukturer er ude af balance.

”Når vi taler om, at en ”psykopat” er asocial, betyder det, at hans tankemåde og handlemåde ligger uden for den sociale adfærd i det givne samfund. Den asociale ”psykopat” angriber ikke samfundet bevidst, men samfundet kan ofte blokere hans vej mod tilfredsstillelse. Han er en ensom ulv og har få værdier i et samfunds moralkodex” (Jensen 1977).

Når der tales om socialkognition, tales der om forståelsen af egne og andre menneskers tænkning og adfærd i direkte og indirekte interaktioner. I forbindelse med sociale interaktioner ses der aktiviteter i de frontale, præ-frontale og temporale dele af hjernen. I og med at personer med dyssoziale personlighedsstrukturer har problemer med at opretholde længerevarende relationer til andre, kan der argumenteres for, at deres socialkognitive evner er mangelfulde, hvilket må betyde, eller antyder, at personer med dyssoziale personlighedsstrukturer har anomale aktiviteter i de frontale, præ-frontale og temporale dele af hjernen. Vores socialkognitive evner hjælper os med at tilpasse os sociale forventninger og regler, og dette ved vi, at personer med dyssoziale personlighedsstrukturer har en mangel på. Som Ole Nygaard Jensen påviser, har personer med dyssoziale personlighedsstrukturer manglende skyldfølelse ved brud med den sociale kontrakt.

I frontallapperne finder vi personligheden, og personligheden indeholder selvet. Selvet er først og fremmest et udtryk for vores selvopfattelse, men selvet er også et udtryk for måden, hvorpå vi forholder os til andre mennesker. Dermed kan der hér argumenteres for, at personer med dyssoziale personlighedsstrukturer ligeledes besidder mangler i selvet. Ydermere indeholder personligheden en del af identiteten, som giver indblik i blandt andet egne tankemønstre, motivation, impuls kontrol, tilpasningsdygtighed og sårbarhed. Dertil besidder personer med dyssoziale personlighedsstrukturer ligeledes en mangel i dette felt, da de ikke besidder en impuls kontrol, men derimod er impulsstyret.

Nedenstående citat er et neurovidenskabeligt forsøg, som forsøger at måle vores bevidsthed omkring de valg vi tager.

”For mange år siden udførte den amerikanske neurokirurg Benjamin Libet og den tyske fysiolog Hans Kornhuber et eksperiment, hvor frivillige, raske mennesker blev bedt om at udøve deres frie vilje ved at vifte med en finger, når de havde lyst til det, inden for en ti-minutters periode. Forskerne opdagede, at et EEG-potentiale – som de navngav ’beredskabs-potentialet’ – satte ind hele tre fjerdedele af et sekund før fingerens bevægelse, på trods af at forsøgspersonens oplevelse af bevidst at sætte bevægelsen i gang med en viljeshandling stort set faldt nøjagtigt sammen med den faktiske start på fingerens bevægelse.” (Ramachandran 2005)

Dette forsøg er med til at sætte spørgsmålstegn ved ’normale’ menneskers fri vilje. For hvis, når vi tror, at vi handler frit, det kan registreres, at der sker aktivitet i hjernen, før vi selv ’vælger’ at handle frit, kan der sættes spørgsmålstegn ved vores fri vilje. Dét at vi praktisk talt næsten ingen kontrol har over vores nervesystem, er også medvirkende til at så tvivl om hvorvidt mennesker generelt besidder fri vilje. Det vil sige, at vi mennesker i nogle situationer er styret af impulser og reflekser, mens vi på et højere bevidsthedsniveau foretager bevidste valg og fravalg. Hvis vi kun tager udgangspunkt i impulser og reflekser, vil mennesket derfor ikke have en fri vilje. Vi mener dog, at det bevidste valg er en vigtig faktor, da dette er den mest afgørende præmis for forestillingen om den fri vilje.

Som nævnt tidligere er fri vilje en forudsætning for, at mennesket kan stilles moralsk ansvarligt for sine handlinger. Dette er ikke en diskussion om hvorvidt mennesket – juridisk, kausalt eller rollebestemt – skal holdes ansvarligt for sine handlinger, men en debat om tilstedeværelsen af moralsk ansvar, og i forlængelse heraf, hvem det tilfalder. Hér kommer den filosofiske debat om eksistensen, eller fraværet, af menneskets fri vilje, i forhold til personer med dyssoziale personlighedsstrukturer, ind i billedet.

Ifølge Augustin er alle mennesker i besiddelse af en fri vilje, som består i at følge eller at vælge Gud og det gode, eller at fravælge Gud. Fordi personer med dyssoziale personlighedsstrukturers handle- og tankemønstre er anderledes end det ”normale” menneskes, har de hermed passivt

fravalgt det gode, da de næsten udelukkende handler ud fra impulser og derved kun handler til deres egen fordel, og ikke til fordel for Gud og det gode. I og med, at vedkommende handler ud fra impulser og derfor ikke stopper op og tager aktivt og bevidst stilling til konsekvenserne af sine handlinger, kan der fra et Augustinsk synspunkt ikke blive tale om et aktivt fravalg af det gode, men derimod kun om et *passivt* fravalg. Ifølge Augustins tidlige tilgang til fri vilje, besidder alle mennesker en fri vilje, uanset om de bruger den til at vælge det gode (Gud) eller det onde (ikke Gud). Inden for denne retning vil personer med dyssoziale personlighedsstrukturer derfor besidde en fri vilje. Denne dualistiske anskuelse tager dog ikke højde for sjæl-legeme-problemet og dermed heller ikke nyere neurovidenskabelig forskning, som påviser en tilstedeværelse af determinisme.

I forhold til Torben E. Andreasens syn på den fri vilje ville personer med dyssoziale personlighedsstrukturer ligeledes besidde en fri vilje. Dette skyldes, at Andreasen ikke mener, at vores kroppe behøver at reagere på, og derfor handle efter, de impulser, hjernen udsender. Andreasen mener derfor, at vi har muligheden for at abstrahere fra disse impulser og i stedet vælge at handle ”rigtigt” ud fra egne intentioner. Selvom personer med dyssoziale personlighedsstrukturer er impulsstyret, burde de altså, ifølge Andreasen, være i stand til ikke at reagere på impulserne, men at træffe et bevidst valg. Dette mener vi dog ikke er et holdbart argument, da personer med dyssoziale personlighedsstrukturer ikke er i stand til at kontrollere deres impulser på lige fod med ”normale” mennesker.

Observatøreffekten træder i kraft ved argumentet om, at ved observation af en partikel, et legeme eller et menneske, vil dennes bane, fremtid og skæbne ændre sig blot ved den givne handling nemlig at blive observeret, hvilket samtidig som tidligere nævnt også er Ayn Rands argument for den fri vilje; at ved aktiv deltagelse og observation af sit liv, kan man ændre og tage stilling til det. Det vil hér sige, at hvis en person med dyssocial personlighedsstruktur er i stand til aktiv deltagelse i, og observation af, sit liv, vil denne person besidde en fri vilje. Igen anser vi ikke denne tilgang for værende gyldig, da aktiv deltagelse og observation af eget liv kræver en reflektiv bevidsthed, og personer med dyssoziale personlighedsstrukturer har visse mangler i den reflektive bevidsthed.

Hvis man tager udgangspunkt i kvantemekanikken, vil forestillingen om den fri vilje befinde sig i teorien om, at uanset, hvor mange naturlove man kan påføre en partikel, vil disse ikke altid være gældende. I denne forbindelse argumenterer Niels Bohr via kvantemekanikken for, at partikler

bevæger sig med en vis portion af tilfældighed og mulighed for ændring og derfor ikke i alle tilfælde kan forudsiges. Så selvom man kunne vide positionen for alle partikler og kunne udregne disses baner, ville dette ikke være et 100 procent gyldigt bevis for, at partiklerne følger disses baner, da tilfældigheden vil komme til udtryk hér, og ud fra dette vil der være et argument for, at den fri vilje eksisterer helt ned på partikelniveau. Da alt er opbygget af partikler, ville dette også gælde for mennesker – funktionelle som dysfunktionelle. Dette vil være et gyldigt bevis for, at teorien om partikelmekanik (kvantemekanik) ville kunne bevise den fri vilje. Med udgangspunkt i Niels Bohrs teori om kvantemekanikken besidder personer med dyssociale personlighedsstrukturer derfor en fri vilje. Modargumentet til dette findes i påstanden om, at der på ethvert givent tidspunkt findes en påstand, der beskriver universets tilstand på det givne tidspunkt. Hvis denne påstand indebærer en naturlov, vil denne påstand – logisk set – kunne beskrive en tilstand på et senere tidspunkt (jf. determinisme). Vi tager udgangspunkt i, at en naturlov er definitiv og derfor forudsigelig.

Fra et *moderne kompatibilistisk* synspunkt besidder personer med dyssociale personlighedsstrukturer en fri vilje. Denne er dog ikke absolut: Ifølge Frankfurt er vi kun i besiddelse af en ren fri vilje, hvis vores første- og andenordensønske stemmer overens med hinanden og altså dermed ikke strider *imod* hinanden. Da personer med dyssociale personlighedsstrukturer er impulsstyret, og dermed ikke når at gøre sig tanker omkring deres handlinger og konsekvenserne deraf, kan det ikke komme på tale, at disse besidder andenordensønsker. Derfor opstår der slet ikke mulighed for, at andenordensønskerne kan stemme overens med førsteordensønskerne for at opnå absolut fri vilje. Dog må vedkommende, i og med at der dermed heller ikke eksisterer et andenordensønske, der kan stride imod førsteordensønsket, siges at være uhindret i at handle ud fra sin fri vilje. Det er også et kompatibilistisk synspunkt, at personer med dyssociale personlighedsstrukturer besidder en *handlefrihed*, da disse er i stand til at handle udelukkende på baggrund af deres førsteordensønsker.

Ifølge hård determinisme er fri vilje og moralsk ansvar ikke kompatible med determinisme. Derfor er alle væsner, dyssociale eller ej, underlagt et årsagssammenhængende handlemønster og agerer således uden fri vilje. Hvis man antager, at determinisme, ud fra påstandene som præsenteret tidligere, skal findes i naturlovene, så er det ikke muligt for at mennesket at gå imod disse. Det er ikke muligt at ændre på det faktum, at en genstand sat i bevægelse vil forholde sig sådan, til den møder et stillestående objekt. Hvis vi derfra antager, at alt er en igangsat bevægelse, fra mikro til

makro, fra atomets bevægelse til de elektriske impulser lokaliseret i hjernen, så er vi altså ikke herre over noget i verden omkring os. Dette er dog at opstille umuligheder for et menneske og ikke det samme som at påpege en manglende tilstedeværelse af den fri vilje. Ifølge Eddy Nahmias udelukker dette dog ikke determinisme. At noget er umuligt at gå op imod fratager os ikke vores evne til at prøve på det. Det er altså at påpege eksistens af determinisme, men ikke at fratage dennes evne til at eksistere sammen med fri vilje og derved det moralske ansvar.

Ud fra ovenstående har vi valgt at tage udgangspunkt i, at kompatibilismen er sandt. Dette manifesterer sig i, at personer med dyssoziale personlighedsstrukturer er determinerede af deres anomalier i hjernen, men i og med at behandling er mulig, og at den fri vilje derfor kan fremkomme hos disse personer, er determinisme hér kompatibel med fri vilje. En af de primære årsager til at vi tager dette standpunkt, er at den neurovidenskabelige forskning viser, at vi alle er mere eller mindre determinerede af vores hjerner. De områder i hjernen hvor det ”normale” menneske faktisk har kontrol, er ligeledes de områder i hvilke personer med dyssoziale personlighedsstrukturer *ikke* har kontrol. Dog kan denne kontrol oprettes i et behandlingsforløb, og derfor anskuer vi igen personer med dyssoziale personlighedsstrukturer ud fra et kompatibilistisk synspunkt.

Vi forholder os altså til, at mennesket, til trods for at være i besiddelse af en fri vilje – og derfor kan holdes moralsk ansvarligt – stadig befinder sig i en verden med determinerende faktorer. Hvorvidt disse faktorer er med til at fratage os vores frie vilje – og det dertilhørende ansvar – kan beskues fra autonomibetingelsen. Hvis et menneske skal være i ultimativ kontrol over sine handlinger for at kunne blive holdt moralsk ansvarligt, ville personer med dyssoziale personlighedsstrukturer være et brud på denne betingelse. Vi er ikke i stand til at bestemme, hvilke handicap og anormaliteter vores hjerne kan indeholde fra fødslen, og personer der lider af dyssoziale personlighedsstrukturer er således ikke herre over hvorvidt, de bliver givet denne karakterafvigelse og kan ligeledes ikke kontrollere tilstedeværelsen af denne i det senere liv. Hvis resocialisering af personer med dyssoziale personlighedsstrukturer er mulig, vil disse efter ’behandlingen’ være indehavere af en fri vilje, og de vil derefter kunne holdes moralsk ansvarlige. Behandlingen finder ofte først sted efter, at disse personer bliver dømt for kriminalitet eller ved, at de i et behandlingsforløb for andre personlige problemer (fx alkoholisme) bliver undersøgt for dyssoziale personlighedsstrukturer, eller hvis fx familiemedlemmer får mistanke. Dette er ligeledes lidt problematisk, da personer med

dyssoziale personlighedsstrukturer som regel ikke af egen fri vilje ønsker behandling. Resocialiseringen vil blive gennemgået yderligere i perspektivering.

Man kan sige, at personer med dyssoziale personlighedsstrukturer også er determineret set i forhold til forældreforholdene i forbindelse med primalscenen, som foregår i de første år af barnets levetid:

”Herom fortæller psykoanalysen i et kraftfuldt og dramatisk sprog. Barnet, som i sine første leveår oplever sig selv som universets centrum, sin moders øjsten og moderen som en altdominerende magt, konfronteres i mødet med den tredje person, faderen med den truende realistiske oplevelse af sig selv som en kastreret, magteløs eksistens. Barnets skabelse på sin identitet bliver nu en søgen efter at fastholde og genvinde en magtposition (med psykoanalysens ord: barnet søger phallisk styrke). Det er en voldsom og langvarig konfrontation, som betegnes som primalscenen, og som hos barnet vækker stærke aggressioner og ambivalente følelser overfor både moderen og faderen. Psykoanalysen taler om kastrationsangst hos barnet og skyld, når barnet oplever sine kastrationsønsker overfor både moderen og faderen. Dette er det drama, som udspiller sig hos den voksne i hans perversion (...)” (Jensen 1977).

Hvis barnet ikke får ”genoprettet” denne ’første sex-handling’, som sker overfor forældrene i primalscenen, eller får det integreret som en naturlig del af sig selv, udvikler denne sig til en perversion. Derfor ser man ofte hos personer med dyssoziale personlighedsstrukturer, at de har én eller flere former for perversion. Men når primalscenen først er gennemlevet, er det ikke muligt at gå tilbage i sin barndom, tilbage til at være barn for at udleve den på anden vis og ændre dét, der ”gik galt”. Sket er altså sket.

En anden faktor for determinisme er forældrene. Barnet vælger ikke selv sine forældre, eller hvordan forældrene er forældre overfor barnet. Barnet kan ikke kontrollere eller styre forældrenes adfærd eller hvordan, de vælger at opdrage barnet. Det kan yderligere være determineret af, at de

givne forældre ikke ved eller opdager, at barnet har træk af en asocial adfærd, hvis forældrene selv har en asocial adfærd. At have forældre med dyssociale personlighedsstrukturer er heller ikke noget barnet på forhånd kan bestemme eller ”gøre for”. Et barn, som fra fødslen har anormaliteter i hjernen, har større risiko for at udvikle en dyssocial adfærd, hvis forældrene selv besidder en dyssocial adfærd. Hvis forældrene selv har ”psykopatiske træk”, får de svært ved at lære barnet at håndtere disse ambivalente og/eller aggressive følelser, der udvikles i primalscenen og at gøre disse til noget naturligt. Dette kan yderligere skyldes, at forældrene ikke er i stand til at give barnet et kærligt eller dybere intimt bånd mellem barnet og dem selv grundet deres dyssociale adfærd, der derfor medfører, eller er med til at vedligeholde, denne aggression mod forældrene.

Vi udvikler alle disse aggressioner og ambivalente følelser overfor vores forældre under primalscenen, det er helt ”normalt”, men hos personer med en dyssociale personlighedsstrukturer er disse følelser vedholdende og bliver med tiden ofte forstærket. Det vil med andre ord sige, at hvis personer med dyssociale personlighedsstrukturer ikke får afløb for disse aggressioner og ambivalente følelser imens de er børn, vil dette senere udspille sig som seksuelle perversionser i deres voksenliv.

Vi vil ud fra dette forholde os til nyere filosofers syn på, og tilgang til, den neurovidenskabelige forskning.

Det fremkommer, at mange nyere filosoffer forholder sig sådan til neurovidenskaben, at vores determinerende faktorer og mønstre findes i vores impulser og ikke i vores bevidsthed. Dén hjerneaktivitet, som neurovidenskabelig forskning kan vise, forekommer kun, når individer fortager sig ubevidste handlinger (jf. Libets forsøg). F.eks. når vi rækker ud efter et glas vand eller åbner en dør. Impulser påpeges at være mere eller mindre kontrollerbare. Ser vi f.eks. på fodboldspillere, kan vedkommende igennem mange års træning tillære sig intuitivt at vide, hvad der skal foregå på splitsekunder under en kamp. Der er ikke nødvendigvis meget bevidsthed tilstede, men spillerne har stadig ”viden”, som hjælper deres dygtighed. Det fremkommer altså, at selv om vi ikke er totale herrer over vores impulser, så kan vi igennem anerkendelse af eksistensen af disse altså lære at handle anderledes. (jf. behandling, se perspektivering). Omvendt er impulserne også dem, som personer med dyssociale personlighedsstrukturer kan være underlagt. Det er antagelsen, at vi alle er ”ubevidste” om vores impulser og derfor ikke kan siges at være i ultimativ kontrol over impulsive

handlinger. Folk med maniske tendenser, eller personer med dyssociale personlighedsstrukturers fleste brud på socialkontrakter ligger i disse impulsive handlinger. Altså ville både præmisserne af andenordensønskerne og autonomibetingelserne blive brudt, og der er derfor ikke tale om et menneske, der handler efter fri vilje. Men hvad så hvis en person med dyssociale personlighedsstrukturer bliver bevidst om, at de besidder en anormal hjerne og derfra vælger ikke at gå i behandling? Er der så tale om mennesker, der frit handler efter egne ønsker og ikke lyster, at der skal ske ændringer i deres adfærd? Ikke hvis man går ud fra, at disse anormaliteter og de tilhørende impulser kan have udspring af personens opvækst, og hvis et voksent menneske hele livet igennem har tilegnet sig sin karakter ud fra forældrenes ”anerkendelse” af deres opførelse. Ligesom et menneske ikke kan bestemme over deres biologiske arv, er det heller ikke muligt at bestemme af hvilken social kontekst, man fremkommer. Heri ligger endnu en deterministisk faktor, idet vores betingelser for den fri vilje igen bliver brudt. Dette kommer af, at vi som mennesker kan underlægges den ydre tvang. Om ydre tvang er bekendt eller ubekendt forekommer irrelevant. Ligesom en person, som med vold tvinges til handling i et givent øjeblik, kan mange års indoktrinering og ”opdragelse” af en bestemt adfærd anses som en længerevarende ydre tvang.

For at opsummere har vi taget udgangspunkt i det kompatibilistiske syn som værende gyldigt grundet vores antagelse, at man gennem nyere neurovidenskabelig forskning har kunnet påvise tilstedeværelsen af deterministiske faktorer i hjernen. Dog har dette ikke elimineret forestillingen om den fri vilje og dermed også det moralske ansvar.

Konklusion

Vi er alle underlagt en form for determinisme, primært på grund af vores impulser i hjernen samt fordi, at vi praktisk talt ikke har kontrol over vores nervesystem. Derudover er det svært at benægte, at der omkring mennesket fremkommer begivenheder, som vi ikke kan være herre over. Dog besidder vi en fri vilje, da de få processer i hjernen, vi faktisk har kontrol over, findes i bevidstheden. Personer med dyssociale personlighedsstrukturer har dog mangler, neurovidenskabeligt set, i deres bevidsthed; derfor konkluderer vi, at disse personer *ikke* besidder en absolut fri vilje. Ud fra Frankfurts teorier om første- og andenordensønsker besidder personer med dyssociale personlighedsstrukturer dog en handlefrihed, da disse personer kun besidder et førsteordensønske. Handlefrihed er derimod ikke nok til, at disse mennesker kan holder moralsk ansvarlige. Absolut fri vilje er en forudsætning for at kunne holdes moralsk ansvarlig. Der tilfalder

dog et 'kollektivt' ansvar i samfundet overfor de mennesker, som ikke kan holdes moralsk ansvarlige. Ligesom vi påtager os ansvar for velværet af handicappede børn og andre, som ikke tage ansvar for sig selv, må vi også sikre os, at der prøves mulige behandlinger for at myndiggøre disse individer. Personer med dyssociale personlighedsstrukturer er derfor ikke moralsk ansvarlige – vi er ansvarlige for dem. Dertil må vi forsøge at behandle og resocialisere personer med dyssociale personlighedsstrukturer, så disse mennesker kan opnå samme fri vilje som det 'normale' menneske. Behandlingen og resocialiseringen vil ligeledes munde ud i, at personer med dyssociale personlighedsstrukturer ændrer deres handlemønstre, hvilket vil medføre, at de efter endt behandling ikke bare vil besidde en absolut fri vilje, men også et moralsk ansvar.

Perspektivering

Behandling og resocialisering af dyssociale personlighedsstrukturer – at ændre adfærd

Nu har vi set på diskussionen om, hvorvidt personer med dyssociale personlighedsstrukturer har en fri vilje eller ej samt på nogle af de årsager til *hvorfor* de handler, som de gør. Derfor kan det afslutningsvis være relevant kort at se på behandlingen, som omhandler resocialisering. Behandling bliver relevant i dette projekt, fordi behandlingen af dyssocial personlighedsstruktur handler om at ændre adfærden og dermed lære dem at *handle* anderledes, eller sagt på anden vis at styre deres impulser, og dermed lære at handle moralsk rigtigt. Personer med dyssociale personlighedsstrukturer, som ikke opnår behandling, er som udgangspunkt determinerede af deres hjerner, og de kan derfor ikke holdes moralsk ansvarlige før denne, med effektivt resultat, har fundet sted. Resocialisering omfatter forskellige former for terapi og evt. medicinsk behandling. Terapi kan spænde fra individuel terapi, gruppeterapi, familierapi, miljøterapi etc. Behandlingen er med til at de "på ny" kan indordne sig i samfundet og forhåbentlig tilpasse sig sociale normer og dermed blive socialt accepteret.

Vi vil indlede dette kapitel med et citat af Henrik Day Poulsen (2003):

” Det er vigtigt at holde sig for øje, at vi alle i visse sammenhænge kan udvise personlighedstræk, der isoleret set kan anses som psykopatiske. Hvem har ikke stukket en løgn eller forsøgt at manipulere andre til egen fordel? Forskellen på almindelige mennesker og en

psykopat er, at psykopaten gør det hele tiden (...)”(Poulsen 2003)

Dét der er interessant hér er, at han mener, at vi alle har psykopatiske personlighedstræk til tider. Det betyder altså, at ”normale” mennesker i visse situationer handler psykopatisk, men så betyder det vel også, at den ”psykopatiske” person omvendt i mange situationer handler som en normal person.

Hvis man siger, at den ”psykopatiske” persons adfærd ’bare’ er en radikaliseret udgave af den normale persons adfærd, ville det så give en bedre mulighed for at komme i dialog med hinanden? Hvis vi endvidere prøver at huske, at de ikke handler ondt ”med vilje”, altså bevidst, og at de ikke har en bevidst intention om at gøre os andre ondt, så skaber det vel en endnu større mulighed for at komme i en god dialog, som hjælper til bedre at kunne resocialisere dem, altså at skabe en ændring i deres handlemønstre ved at ændre adfærden, så personer med dyssociale personlighedsstrukturer kan agere efter de accepterede normer i samfundet?

Man har, i alle de dage man har kendt til begrebet psykopati og i alle de dage man har haft med sådanne personer at gøre, prøvet at udarbejde en behandling, men intet synes at have været effektivt nok. Man har lavet utallige forsøg, som nævnt tidligere i dette projekt, for at prøve at komme ind til kernen af denne diagnose. Nogle af de barrierer der opstår for behandling, vil vi komme ind på hér. Dét der kan gøre det svært er de forskellige tilgange og personlige synspunkter, behandlere kan have til betegnelsen dyssocial personlighedsstruktur, nemlig én af de 3 fremstillinger vi kom frem til sidst i redegørelsen i afsnittet *Dyssocial personlighedsstruktur*;

- 1) at psykopati skyldes neurologisk-genetiske faktorer
- 2) at psykopati er socialt samfundsmæssigt betinget (en konstrueret manifestationen af personlige problemer grundet samfundets værdisystem og normer)
- 3) at psykopati både er genetisk samt socialt- og samfundsmæssigt betinget

Disse fremstillinger kan hver for sig medføre problemer i at kunne give den rette behandling af denne diagnose. Hvis man udelukkende fokuserer på de genetisk arvelige faktorer, og i den forstand kun prøver at *medicinere* personer med dyssociale personlighedsstrukturer, glemmer man at

fokuserer på deres adfærd. Derved lærer personer med dyssoziale personlighedsstrukturer ikke at forstå de problemer, der måtte være i deres handlinger og i deres adfærd, og derfor bliver dette ikke et godt behandlingsresultat, da det er adfærden, der skal ændres. Forklaret på en anden måde så kan man ikke *kun* korrigere adfærden med medicinsk behandling, da problemet i adfærden også består i mangel på forståelse af de sociale interpersonelle relationer set i forhold til moral og skyld. De er altså nødt til at *lære hvornår* deres adfærd og deres handlinger er forkerte eller uacceptable. Yderligere vil der sikkert ikke blive taget hensyn til personens livshistorie, barndom og opvækst g til dét faktum, at disse faktorer kan være årsagsforklarende til de asociale handlinger.

Fokuserer man derudover udelukkende på punkt 2 uden at tage hensyn til de genetiske faktorer, kan man opleve, at noget af adfærden ville kunne have været reduceret eller reguleret (f.eks. den aggressive) med nogle former for beroligende medicin. Desuden kan man komme til at glemme, at denne person også er lidende, ligesom forklaret ved sociopati, hvor der fokuseres mere på de sociale handlinger end på personen som lidende. Vi vil derfor mene, at punkt 3 er den bedste mulighed for succesfuld behandling af dyssocial personlighedsstruktur i forhold til at "udstyre" disse personer med en 'fri vilje'.

Lad os starte med det 'første møde' med personen med en dyssocial personlighedsstruktur, dér hvor behandlingen starter, men hvor det første problem også kan opstå. Ole Nygaard Jensen (1977) mente i sin bog, at diagnosen for det første ikke fik den opmærksom, den havde fortjent, og at disse karakterafvigere var samfundets '*glemte menneske*', hvor størstedelen af dem desuden blev diagnosticeret ud fra sekundære diagnoser;

"Det er min overbevisning, at "karakterafvigeren", "psykopaten" har været psykiatriens 'glemte menneske', som ofte skjuler sig under en mangfoldighed af sekundære, mere overfladisk diagnoser, som f.eks. alkoholmisbrug og narkomani."(Jensen 1977)

Han mener yderligere, at denne overfladiske diagnosticering medfører en mangel på indsigt i den reelle diagnose, som jo er den *dyssoziale personlighedsstruktur*. Med denne mangel på indsigt mener han, at ingen lærer noget om, eller af, den dyssoziale personlighedsstruktur, hvis man kun tager sig af de "overflødige" sekundære diagnoser, og opfatter dem som værende problemet.

Problemet bliver ifølge Jensen, at næste gang man møder diagnosen *dysocial personlighedsstruktur*, ved ingen, hvad de skal stille op med diagnosen, når de intet tidligere har lært om den.

Det første problem kan altså allerede opstå i diagnosticeringen af personer med dyssocial personlighedsstruktur. Som allerede nævnt er fagfolk meget påpasselige med bare at ”lange diagnose af denne art ud til højre og venstre”, og derfor bruges de teorier og karakterlister, som blandt andet Robert D. Hare og andre har udarbejdet om de karakteristiske personlighedstræk ved psykopati, til at diagnosticere hvem der hører ind under diagnosen og hvem, der ikke gør. Hvis der allerede opstår problemer i det ’første møde’ med patienten i forhold til diagnose, skaber det jo ikke en god dialog med patienten, som har relevans for en succesfuld behandling. Dog er det ikke kun behandlerens ansvar, at behandlingen skal have en effektiv virkning – det afhænger også af patientens samarbejde med behandlerne. Dette vil vi kigge på nu.

Hvorfor psykoterapi og generel terapi er svær som behandling?

Robert D. Hare forklarer, ligesom Ole Nygaard Jensen, én af grundene til hvorfor psykoterapien og andre former for terapi har svært ved at behandle dyssocial personlighedsstruktur. For at denne behandling skal have en ’helbredende’ effekt er det vigtigt, at patienten er samarbejdsvillig og har lyst til at ændre sin adfærd. Men dette er ofte svært, da disse personer oftest ikke ser deres adfærd eller handlinger som værende forkerte eller umoralske;

- 1) *Psykopaten ser ikke selv sin adfærd som forkert, og er derfor ikke særligt motiveret for at ændre den.*
- 2) *Han livssyn er kortsigtet, og rækker ikke langt ud i fremtiden, og derfor kan han heller ikke forudse fremtidige konsekvenser (eller belønning) af sin adfærd, hvorved den nutidige adfærd beholdes. Deres adfærd betaler sig i det korte løb.*
- 3) *Psykopaten har svært ved den mellem menneskelige relation, samt at skabe nære og varme relationer til andre personer, hermed også behandleren, som ellers er nødvendigt for en succesfuld behandling, da han ikke kan involverer sig dybt personligt i den terapeutiske proces. (Hare 1970/1972)*

Den største årsag til at terapi skal blive succesfuld afhænger altså meget af patienten selv og af vedkommendes samarbejde med behandleren. Patienten skal lære at stole på de beslutninger, behandleren træffer, både de positive beslutninger og de negative beslutninger. Det betyder derfor, at kommunikation mellem dem er meget vigtig for at loyalitet og solidaritet kan være tilstede og for at kunne skabe en god dialog og dermed en forhåbentlig resocialisering.

Miljø-terapi er muligvis den bedste form for terapi til at afhjælpe, behandle og resocialisere personer med dyssoziale personlighedsstrukturer (Poulsen 2003).

Afslutningsvis i dette afsnit er en anden vigtig forudsætning for at behandling kan realisere *tid* og *penge*. At behandle dyssocial personlighedsstruktur er tidskrævende og i mange tilfælde også en behandling, der ikke har nogen tidsbegrænsning og derfor skal fortsættes resten af patientens liv. Dette kræver en masse penge, da det yderligere også kan kræves, at familie, venner og arbejdsplads skal indgå i nogle dele af behandlingsprogrammet. Mange patienter, der bliver resocialiseret, har i mange tilfælde endvidere også brug for at bo i 'beskyttede' miljøer, fx bofællesskaber, der desuden kræver uddannet personale for at kunne opretholde den socialt accepterede adfærd. Dette bliver endnu en udgift. (Jensen 1977 og Hare 1970/1972)

Endnu en forhindring for at kunne komme i gang med en vellykket behandling er, at personer med dyssoziale personlighedsstrukturer i mange tilfælde kan være beskyttet af familie og venner, så de i mange sager undgår fx straf og behandling. Som nævnt tidligere i afsnittet om *dysocial personlighedsstruktur* får størstedelen først tilbud om behandling, når de er henvist af domstolen. Udfordringen for familie og omgangskredsen bliver – for de, der beskytter – at lære at lade patienten stå til eget ansvar for deres adfærd.

Hvorfor først som voksen?

Muligheden for behandling sker, som nævnt tidligere, oftest først når de stilles for en domstol efter en kriminel handling. Én af årsagerne til at de først får mulighed for, eller først bliver introduceret for, behandling i forbindelse med en retssag kan skyldes, at personen med dyssocial personlighedsstruktur som barn ikke er blevet henvist af forældrene grundet mistanke om en anormal og/eller dyssocial adfærd. Dette kan yderligere skyldes, at forældrene selv kan have en dyssocial adfærd, som de derfor ikke opfatter som et problem hos barnet. Derfor betyder det, at de

ofte ender med at komme i vanskeligheder på grund af adfærden, når de i deres voksenliv for alvor kommer i kontakt med samfundet fx i forbindelse med arbejde.

Krav til behandlere

Der stilles også store krav til behandleren. Denne skal være tålmodig og vedholdende i sin terapi, især når det synes helt umuligt, og især i de perioder hvor denne føler, at han eller hun står alene med motivationen for behandlingen, fordi patienten udtrykker negative holdninger. Det vil sige, at behandleren, ligesom patienten, skal være motiveret for at få det til at lykkes, og denne skal have en positiv interesse i arbejdet. Behandleren skal have fuldstændig kontrol over belønning og straf, hvilket betyder at de skal være konsekvente i deres behandling og i deres holdning hele vejen igennem, og ikke give efter for deres pludselige ønsker eller behov. Behandler skal have fuld kontrol over patientens økonomi, gerne en fuldmagt over hele patientens økonomiske ressourcer. Vedkommende skal kunne opmuntre, hvis patienten er nedtrykt eller opgivende men også kunne dæmpe dem, hvis de bliver overoptimistiske. De må ikke give efter for at være 'den gode' behandler eller have dårlig samvittighed over at være streng samt kunne stå ved et 'nej'. De skal søge at få patienten til at se sin adfærd som selvdestruktiv ved først og fremmest at forstå ham, hvilket skal ske igennem handling og ikke ord. De skal kunne tåle nederlag samt risikere at blive svigtet og/eller at blive ført bag lyset af patienten. De skal være konsekvente over for patienten, hvis denne har handlet forkert og umoralsk, men samtidig skal de også belønne denne, når denne har handlet moralsk korrekt. Men det allervigtigste ifølge Ole Nygaard Jensen er, at behandleren ikke er dømmende eller har en forudindtaget opgivende holdning eller tro på, at behandlingen ikke kan lykkes – vedkommende skal være ærlig og kunne indrømme fejl, hvis dette sker. Behandler skal huske, at han udøver magt over for en anden person, som ikke må misbruges eller udnyttes. Alle de øverst nævnte er nogle af de mange krav, der er nødvendige for, at behandleren skal kunne skabe en god dialog med patienten samt en succesfuld behandling.

Opsummering og kriterier for behandling

For at terapi skal virke effektivt er vi kommet frem til, at det vigtigt, at både behandleren og personen med den dyssociale personlighedsstruktur er positivt indstillede, og at de har en positiv forventning til selve behandlingen og hele forløbet. Behandler må være indstillet på, at han på tidpunkter under behandlingsforløbet kan være alene med hensyn til motivationen om at fortsætte behandlingen. Derfor er det vigtigt, at der skabes en god dialog, hvilket bl.a. sker igennem loyalitet og ærlighed. Men for at der er overhovedet kan finde nogle former for behandling sted, er penge

den allerstørste faktor for, at behandling kan realiseres i virkeligheden. Dette er dog dyrt. Ét af de steder hvor man har mulighed for behandling af dyssocial personlighedsstruktur er på forvaringsanstalten Herstedvester. Herstedvester er en dansk forvaringsanstalt, som er blevet verdenskendt for sine behandlingsmetoder, som indeholder både medicinsk og terapeutisk behandling. De har gode resultater med at kunne resocialisere personer med dyssociale personlighedsstrukturer. Dette skyldes bl.a., at de har ressourcerne, tiden og ikke mindst den rette viden og ekspertise til at arbejde med at resocialisere disse personer. Når alle ovenstående kriterier er på plads, er der store muligheder for at yde den rette behandling og dermed skabe en resocialisering af personer med dyssociale personlighedsstrukturer. Det vil sige, at hvis behandlingen er mulig, hvilket den er, betyder det, at man godt kan resocialisere personer med dyssociale personlighedsstrukturer ved at ændre deres adfærd og lære dem at kontrollere, eller i hvert fald blive bevidste om, deres impulsive lyster og dermed opnå en 'fri vilje'.

Afrunding

Afslutningsvis er vi kommet frem til et kompatibilistisk synspunkt på fri vilje – altså at determinismen er forenelig med fri vilje – hvor vi mener, at man ved den kompatibilistiske tilgang skaber en forudsætning for at kunne resocialisere personer med dyssociale personlighedsstrukturer. Det betyder, at personer med dyssociale personlighedsstrukturer godt kan resocialiseres og i denne forstand også gøres moralsk ansvarlige for deres handlinger efter en succesfuld behandling. De kan altså lære at få kontrol over deres impulser og derved opnå en fri vilje, som går hånd i hånd med et moralsk ansvar.

Et skridt mod at komme nærmere behandling generelt kunne være at prøve at "fjerne" den tabuisering psykopati har i vores samfund og ligeledes "fjerne" de mytedannelser, der igennem årtier er opstået. Vi kunne starte med at huske på, at vi alle har psykopatiske træk i vores personlighed, og at disse træk er "normale". Psykopatiske træk er ikke nødvendigvis lig med noget kriminelt eller farligt, for det kan også indebære "små" ting som dét at lyve eller manipulere andre til egen fordel. Vi kunne endvidere huske på, at personer med dyssociale personlighedsstrukturer ikke er "dårlige" for vort samfund, og at de kan hjælpes til en bedre og mere social accepteret adfærd, der følger normen. Desuden ses personer med en dyssociale personlighedsstrukturer ofte i toplederstillinger, hvor de trives godt og gør et godt stykke arbejde.

Hvis man som samfund skulle blive bedre til at "samle" de børn op, der som voksne "ender" med diagnosen dyssocial personlighedsstruktur, kunne man f.eks. blive bedre til at oplyse både pædagoger, lærere, kommunen og de sociale myndigheder generelt om en dyssocial adfærd i den forstand, at de signaler der er karakteristiske for en asocial adfærd, opdages tidligt. Hvis der opstår et tilfælde med et barn, hvor der hersker en usikkerhed, skal de være "ekstra" opmærksomme på barnets forhold til sine forældre, eller omvendt, forældrens forhold til barnet. Hvordan er forældrene? En årsag til en dyssocial personlighedsstruktur kommer ofte fra én af forældrene, hvad enten det er arveligt fra dem, eller de selv har en ikke-arvelig asocial adfærd. Alt dette er selvfølgelig en omfattende proces, da det formentlig skulle indgå i selve uddannelsen til de forskellige ovenfor nævnte stillinger. For hvis alle "normale" har psykopatiske træk, hvad skal man så kigge efter hos børn? Derfor kræver det nok en mindre uddannelse til fx pædagoger, hvor "psykopati" indgår undervisningen. Vi lyver og manipulerer som sagt alle en gang imellem, men som Poulsen har forklaret, så er forskellen, at personen med den dyssociale personlighedsstruktur gør det hele tiden. Dernæst kunne de være opmærksomme på nogle andre træk, som vi har forklaret tidligere, nemlig at personer med dyssociale personlighedsstrukturer ofte er meget impulsstyrede. Der kan forekomme raseriudbrud, der opstår af mindre situationer, og konstant forsøger de at snige sig udenom de problemer, de sætter sig selv i osv.

Hvis man kunne opsnuse nogle af de træk tidligere i barnets levetid, ville man kunne fjerne barnet fra det "skadelige miljø", og man ville hurtigere kunne resocialisere disse, inden forældrene når at gøre "for meget skade". Dette er altså samfundets ansvar.

Litteraturliste

Bøger

- Brørup, Morten, Hauge, Lene. *Gyldendals psykologi håndbog*. Gyldendal, 2005
- Gade, Anders. *Hjerneprocesser, Kognition og Neurovidenskab*. Frydenlund, 2003
- Gilje, Nils og Skirbekk, Gunnar. *Filosofiens Historie 1*. Gyldendal , 1995
- Gilje, Nils og Skirbekk, Gunnar. *Filosofiens Historie 2*. Gyldendal , 1995
- Gul, Michael Adam Cho, Andersen, Svend Aage og Lydersen, Gina Søndergaard. *Hjerne og psykiatri i professionel praksis*. ViaSysteme, 2012, (Specialtrykkeriet Viborg)
- Hare, D. Robert, (1970/1972). *Psykopati - teori og forskning*. Hans Ritzels Forlag, A/S, København, 1972
- Husted, Jørgen og Lübcke, Poul. *Politikens filosofihåndbog*. Politikens forlag, 2007
- Jensen, Nygaard. Ole, (1977). *Psykopati – karakterafvigelse*. 1 udgave, 1 oplag, Copyright Munksgaard, København, 1977
- Kirk, Henning. *Med hjernen i behold*. Akademisk Forlag, 2008
- Lippert-Rasmussen, Kasper. *Viljens frihed og moralsk ansvar*. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck A/S, 1999
- red. Michelsen, Knud, Harnow Klausen, Søren og Posselt, Gert. *Filosofisk Leksikon: den vestlige verdens erkendelsesteori, metafysik, etik, logik, videnskabsteori og samfundstænkning*. Gyldendal, 2008
- Nerheim, Hjördis og Rossvær, Viggo. *Filosofiens Historie: fra Sokrates til Wittgenstein*. Politikken, 2000
- Politikens forlag. *Politikkens filosofileksikon*. Politikens Forlag, 1983

- Poulsen, D. Henrik, (2003). *Psykopater – Når mennesker bliver hensynsløse og farlige*. Copyright Henrik Day Poulsen og Forlaget Documentas, 2003

- Ramachandran, Vilayanur. *Tankens biologi*. P. Haase og Søns forlag, 2005

Artikler og videoer

- Ayn and Lexicon, Free Will (2013)

http://aynrandlexicon.com/lexicon/free_will.html (04.12.13/10.12.13)

- Stanford Encyclopedia of Philosophy, Compatibilism (2009)

<http://plato.stanford.edu/entries/compatibilism/> (29.11.13)

- Big Think, Quantum Mechanics Supports Free Will (2013)

<http://bigthink.com/experts-corner/quantum-mechanics-supports-free-will> (04.12.13)

- Gyldendals Psykologi Håndbog (2005/2010)

<http://books.google.dk/books?id=1A3VrEAK84EC&pg=PA37&lpg=PA37&dq=Freud+herre+i+eg+et+hus+Kopernikus+Darwin&source=bl&ots=Ln8k5KJYDm&sig=GqnxHdww9wyTz7SEuAyXADFUDAK&hl=en&sa=X&ei=6smqUo6XGInYswbk6YCQCg&ved=0CEQQ6AEwAw#v=onepage&q=Freud%20herre%20i%20eg%20et%20hus%20Kopernikus%20Darwin&f=false> (25.11.13)

- Wikipedia, Stoicisme

<http://da.wikipedia.org/wiki/Stoicisme> (28.11.13)

- Den Store Danske, Heisenbergs Ubestemthedsrelation (2009)

http://www.denstoredanske.dk/It,_teknik_og_naturvidenskab/Fysik/Klassisk_mekanik_og_kvantefysik/Heisenbergs_ubestemthedsrelation (04.12.13)

- Den Store Danske, Det Hvide Snit (2009)

http://www.denstoredanske.dk/Krop,_psyke_og_sundhed/Sundhedsvidenskab/Neurokirurgi/Det_hvide_snit?highlight=det%20hvide%20snit (19.11.13)

- Den Store Danske, Pelagianisme (2009)

http://www.denstoredanske.dk/Kunst_og_kultur/Religion_og_mystik/Dogmatik/pelagianisme (06.11.13)

- Kristendom.dk, Det tror Katolikker om Helvede, Skærsild og Himmel (2013)
<http://www.kristendom.dk/artikel/513050:Indfoering--Det-tror-katolikker-om-helvede--skaersild-og-himmel> (10.12.13)
- Kristendom.dk, Pelagius – Augustins Store Modstander (2012)
<http://www.kristendom.dk/artikel/454120:Store-kaettere--Pelagius---Augustins-store-modstander> (06.11.13)
- Leksikon.org, Determinisme (?)
<http://www.leksikon.org/art.php?n=573> (07.11.13)
- Leksikon.org, Jon Elster (?)
<http://www.leksikon.org/art.php?n=4794> (07.11.13)
- University of Notre Dame, openCourseWare, Free Will, Determinism and Indeterminism (2012)
<http://ocw.nd.edu/philosophy/paradoxes/lectures/lecture-10> (07.11.13)
- The Opinion Pages, Opinionator, Is Neuroscience the Death of Free Will? (2011)
http://opinionator.blogs.nytimes.com/2011/11/13/is-neuroscience-the-death-of-free-will/?_r=0 (14.11.13)
- Institute for Humane Studies, What is Libertarian? (2013)
<http://www.theihs.org/what-libertarian> (25.11.13)
- Videnskab.dk, Eksisterer den Frie Vilje? (2011)
<http://videnskab.dk/krop-sundhed/eksisterer-den-frie-vilje?page=1> (04.12.13)
- Videnskab.dk, Einstein satte Bohr på hårdt natarbejde (2009)
<http://videnskab.dk/miljo-naturvidenskab/einstein-satte-bohr-pa-hardt-natarbejde> (04.12.13)
- Youtube.com, Daniel Dennett – Free Will Determinism and Evolution (2011)
<http://www.youtube.com/watch?v=jrCZYDm5D8M> (03.11.13)
- Youtube.com, The Case for Free Will (2013)
<http://www.youtube.com/watch?v=xCwY36a19aQ> (04.12.13)

Projekt

- Elleby, Torben, Ibsen, Camilla, Johansen, Vinnie Møller, Koefoed-Hansen, Ida, Stolten-Hansen, Simon, Svensson, Malene og Wagner, Camilla. *OndtiFilosofien*. (2012)

Bilag - Projektteknik

I starten af vores projekt har der været en mindre, men også forventet forvirring, angående projektets omfang og brugen af arbejdsmetoder. Det er imidlertid lykkedes os, gennem konstruktive diskussioner og intern kommunikation i gruppen, at overkomme disse forhindringer. Særligt med udspring i kurset og tilhørende litteratur har vi som gruppe etableret et godt forum for diskussion og kritik.

Møderne

Vi opdagede i forbindelse med fjerde kursusgang, at vi burde planlægge møderne bedre og i den forbindelse udarbejde dagsordener, så der opstod mere klarhed omkring møderne, og derved fik vi et større udbytte af vores møder.

Vi har etableret ”base”, både på RUC, som værende et fælles samlingspunkt, og hos et enkelt gruppemedlem i København, af hensyn til københavnske gruppemedlemmer. Det har været en generel regel for gruppen, at vi på forgangne møder med udgangspunkt i mødekæden, har sammensat en dagsorden for det kommende møde. På den måde har alle gruppens medlemmer kunnet forholde sig til – og arbejde ud fra – en fælles forventning. Det har sikret effektivitet ved, at vi alle på relevant vis har været forberedte og bevidste om de enkelte møders formål. Vi har både afholdt gruppemøder og vejledermøder i gennemsnit en gang om ugen.

Som led i forberedelsen har der også været eksterne møder, hvor de enkelte har arbejdet hjemmefra hver for sig med virtuelle møder undervejs. Dette har været et stort led, i forberedelsen til møder, da yderlige forvirringer og problematikker de enkelte har kunnet stå med, er blevet elimineret.

Læsning

Vi har ligeledes i projektet taget udgangspunkt i den produktive tekstlæsning. I den forbindelse har vi taget dybdegående noter, når vi har læst. Noteskrivningen har medvirket til at forstærke viden og til, at vi bedre har kunnet huske det, vi har læst. Vi har formidlet vores individuelle viden til hinanden, og derfor har vi overflyttet mængder af viden fra arbejdshukommelsen til langtidshukommelsen. Vi har, i gruppen, været gode til at fordele arbejdet. Da vi fandt ud af, hvilke elementer projektet skulle bestå af, uddelegerede vi begrebsdefinitioner i gruppen. Hver person i

gruppen stod derfor for at skrive en begrebsdefinition til et givent begreb. Til møderne derefter briefede vi hinanden, så vi alle besad den samme viden og information.

Tidsplan

Med hensyn til tidsplanlægning har vi i gruppen ikke anvendt Gantt-diagrammet, men i stedet har vi udarbejdet deadlines hen ad vejen. Vi har i gruppen, under hele projektet, haft en god kommunikation, så vi har ikke følt det nødvendigt at udarbejde diagrammet. Vi har ligeledes heller ikke fundet det nødvendigt at udarbejde risikoplan, da vi allerede til et af de første gruppemøder diskuterede en masse ”hvad-nu-hvis’er” i forbindelse med vores forventningsafstemning. Dog kom vi i den uheldige situation, at én i vores gruppe følte sig nødsaget til at stoppe på RUC, derfor opstod der kortvarigt et problem med hensyn til, hvordan vi skulle udarbejde vedkommendes begrebsdefinition. Dette problem blev dog relativt hurtigt løst, da én i gruppen frivilligt meldte sig til at udarbejde denne, da begrebsdefinitionen ikke lå langt fra den begrebsdefinition vedkommende allerede var i gang med.

At forholde sig akademisk

At forholde sig akademisk består i at lære at have en forskende tilgang til viden, og at kunne sætte sig ind i den faglige tradition med henblik på at transformere selv samme. Man skal derfor være forskningsorienteret og kunne gøre sig ”klogere på sagen”. I den forbindelse er problemformuleringen vigtig, da denne hjælper med at give opgaven retning samt at den er vejledende i forhold til undersøgelse og afgrænsning af stof. Dertil skal det også nævnes, at uden referencer har man ikke en akademisk opgave. Referencerne sikrer at opgaven forholdes eksplicit og sagligt til den faglige tradition. Dette aspekt har vi alle haft in mente, i udarbejdelsen af projektet, og vi har derfor sørget for at forsøge på, at referere korrekt og relevant.

I forhold til vores opgave er den akademiske tilgang faldet gruppen naturlig. Idet, at vi prøver at formulere os inden for det humanistiske felt om noget naturvidenskabeligt, har vi været i stand til at perspektivere vores viden. Ved internt at formulere de ny-opdagede informationer har vi undgået at se os blinde i de enkelte redegørelser. I diskussionen har vi som gruppe kunnet tage afstand til genfortællinger og tage kritiske og analyserende standpunkter. I og med at vi forsøger at lade filosofien være diskursen for vores etisk moralske indblik i menneskets hjerne, forholder vi os akademisk i forhold til vores problemfelt og problemformulering.

Feedback

Noget vi i vores forløb har fokuseret særligt på er, simpelt fortalt, hele tiden at være opmærksomme på dét faktum, at vi er en gruppe og ikke blot arbejder på énmandshånd. Vi har sørget for fra start at holde os orienteret om, hvor langt vi hver især var nået, således, at det ikke kom til at handle om ”hvornår *jeg* føler, at jeg har gjort mit”, men i stedet ”hvor langt er *vi* som gruppe nået?” Hérunder har vi i høj grad brugt Honneths ideologi; utallige gange er hvert enkelt gruppededlems skrevne materiale blevet sendt til, og læst af, de andre medlemmer, som har givet feedback på dette. Der er konsekvent givet feedback på tekster, selv når der kun har været enkelte ting at tage fat om. Vi har ved feedback i høj grad støttet os til Appreciative Inquiry-teorien, hérunder pygmalionseffekten, således at der, ved konstruktiv kritik, altid er blevet fokuseret på det enkelte gruppededlems styrker og potentiale frem for direkte påpegning af dennes fejl og mangler.

Midtvejsseminaret

Til midtvejsseminaret stod det klart for os, at vi havde givet os i kast med en alt for omfattende problemformulering. Vi har været nødsaget til, under projektskrivningen, at skære ned på til dels mængden af filosoffer, som vi ønskede repræsenteret, samt korte vores problemformulering ned til ét spørgsmål, nemlig: Hvad betyder den neurovidenskabelige forskning for forestillingen om den fri vilje i forhold til personer med dyssoziale personlighedsforstyrrelser? Efter midtvejsseminaret besluttede vi os derfor også for at udelade et casestudie, da dette igen var for omfattende i forhold til kravene for projektet. Derudover har vi i stedet besluttet at analysere en film, og i den forbindelse, se på hvordan personer med dyssoziale personlighedsstrukturer bliver portrætteret i den givne fiktionsfilm. Dette vil til dels fungere som en analyse og til dels fungere som en perspektivering.

Projektmetode

Med hensyn til vores projektmetode består vores empiri af filosofers egne værker og leksika omhandlende teorier om den fri vilje, determinisme, kompatibilisme, samt bøger omkring neurovidenskabelig forskning og teorier omkring dyssoziale personlighedsforstyrrelser. Førnævnte er anvendt til at besvare problemformuleringen. Vi har valgt at filosofi og videnskabsteori dimensionen forankres i projektet, denne er valgt på grund af vores overvejende filosofiske problemstilling.

Gruppedynamik

Gruppedynamisk set har vores gruppe været yderst velfungerende. Vi har fra start formået at rose hinanden, at give konstruktiv kritik og dermed opnå tillid i blandt os. Vi har ligeledes hver og en, været meget tolerante med hensyn til, hvis et gruppemedlem har haft nogle personlige problemer. I sådanne forbindelser har vi været eminente til at kompensere og hjælpe hinanden. Dertil havde vi i starten af forløbet, en forventningsafstemning, hvori vi allerede fortalte hinanden omkring vores individuelle styrker og svagheder. I uddelegationen af begrebsdefinitionerne fandt vi hurtigt ud af at gå på kompromis med hinanden, da vi alle havde valgt dette emne ud fra egne interesser, og derfor var der nogle som gerne ville skrive om det samme. Dertil var kompromis nødvendigt, men ikke en hård opgave for os, da vores alles største interesse trods alt, var at få skrevet et godt og sammenhængende projekt. Vi har alle sammen haft en følelse af ligestilling i gruppen, dette har medført at det ikke har været svært at give sin mening til udtryk.

En af grundene til at vores gruppe har været velfungerende, er at vi fra begyndelsen blev enige om, at jo bedre vi kendte hinanden personligt, jo nemmere ville det være at skrive et projekt samme. Derfor har vi også haft ”møder”, som har omhandlet at lære hinanden bedre at kende. I skriveprocessen har vi været gode til at gøre hinanden opmærksomme på det fælles ansvar vi har som gruppe, dette har medført at vi blandt andet har haft det sjovt i processen. Det kan være svært at holde koncentrationen oppe på et højt niveau i for eksempel ti timer i træk, derfor har vi holdt fælles useriøse pauser, som til gengæld har medført en meget seriøs skriveproces, når pauserne er slut.

Opsummering

Projektteknikkurset har lært os hvordan man holder og planlægger de mest effektive møder. Dertil har vi også lært vigtigheden af at tage noter til det man læser, så man til dels husker informationen bedre, men også i forhold til at kunne formidle informationer og viden videre. Kurset har også lært os hvordan man udarbejder en udbytterig tidsplan, som sikre at man overholder deadlines, og som også sikre at alle ved hvor langt man er nået i projektet. Derudover har kurset givet os en bedre forståelse af at forholde sig akademisk, og vigtigheden af dette i et projekt. Vi har ligeledes fået en bedre forståelse af vigtigheden omkring konstruktiv kritik og feedback. Generelt har vi fået et godt udbytte af dette kursus.